Co-funded by the European Union

EuroCivic Lab

Projektas „EuroCivic Lab“: Europos tapatybės ir pilietybės stiprinimas per DVT, socialinį aktyvizmą ir „Living Labs“ metodologiją mokykliniame ugdyme

WP2

Mokytojų mokymo rinkinys, skirtas Europos tapatybės stiprinimui taikant novatoriškus mokymo metodus

ES Pilietiškumo ugdymas

Autorius: Gergely Guszmann
Partneriai: Šiaulių 'Saulės' pradinė mokykla, Salesianos do Porto–Colégio, Torbali Atatürk Anadolu Lises

Projektas „EuroCivic Lab“: Europos tapatybės ir pilietiškumo stiprinimas per Darnaus vystymosi tikslus (DVT), socialinį aktyvizmą ir „Living Lab“ metodiką mokykliniame ugdyme

2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467

Finansuojama Europos Sąjungos. Tačiau išreikštos nuomonės ir požiūriai yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar „Erasmus+“ nacionalinės agentūros ŠMPF nuomones. Nei Europos Sąjunga, nei administruojanti įstaiga negali būti laikoma už jas atsakinga.

„Creative Commons“ licencija

CC BY-NC 4.0

„Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International“ licencija

Ši licencija reikalauja, kad pakartotinai naudojantys medžiagą nurodytų kūrėją. Ji leidžia pakartotinai naudojantiems medžiagą platinti, perdirbti, adaptuoti ir kurti remiantis medžiaga bet kokia laikmena ar formatu, tik nekomerciniais tikslais.

Turinys

ES pilietiškumo ugdymo vadovas 5

1. Įvadas 5

1.1 Tikslas ir tikslinė auditorija 5

1.2 Aktualumas ES ir pasauliniam kontekstui 5

1.3 Ryšys su DVT ir Europos Sąjungos ateitimi 6

1.4 Vadovo struktūros apžvalga 7

2. Tikslai ir mokymosi rezultatai 9

2.1 Mokymosi tikslai 9

2.2 Pagrindinės kompetencijos 9

3. ES pilietybė 11

3.1 Pagrindinės apibrėžtys ir sąvokos 11

3.2 Išsamus tyrimas 12

3.2.1 Kontekstas ir teisinis pagrindas 12

3.2.2 ES institucijos ir piliečių dalyvavimas 14

3.2.3 ES pilietybė ir tapatybė 17

3.2.4 Aktyvus pilietiškumas ir dalyvavimo galimybės 19

4. Būsimi iššūkiai ir perspektyvos 22

4.1 Technologinė pažanga ir skaitmeninė pilietybė 22

4.2 Aplinkos ir socialiniai iššūkiai 24

4.3 Besikeičiantis ES vaidmuo pasaulinėje arenoje 27

5. Europinės priklausomybės jausmo ugdymas mokyklose 31

5.1 Praktinė integracija klasėje 31

5.2 Ilgalaikis poveikis ir mokytojų profesinis tobulėjimas 32

Projekto partneriai

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

6. Edukacinės ir metodinės rekomendacijos 34
6.1 Mokymo strategijos 34
6.2 Skaitmeniniai įrankiai ir ištekliai 35
6.3 Novatoriški mokymosi metodai 38
6.4 Vertinimo metodai 39
7. Santrauka ir svarbiausios išvados 40
7.1 Pagrindinių sąvokų santrauka 40
7.2 Refleksijos klausimai 40
7.3 Praktinis pritaikymas 41
8. Savęs vertinimas ir testo klausimai 42
8.1 Savikontrolės klausimai 42
8.2 Žiniomis pagrįsti klausimai 42
8.3 Taikomieji pratimai 45
9. Priedai 46
9.1 Žodynėlis 46
9.2 Santrumpų sąrašas 47
9.3 Papildoma literatūra 47
9.4 Dažnai užduodami klausimai (DUK) 48
Nuorodos 50

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

ES pilietiškumo ugdymo vadovas

Eszterházy Károly katalikų universitetas, bendradarbiaudamas su 3 mokyklomis partnerėmis (Šiaulių „Saulės" pradine mokykla, Salesianos do Porto– Colégio, Torbali Atatürk Anadolu Lises)

1. Įvadas

1.1 Tikslas ir tikslinė auditorija

Šis vadovas skirtas mokytojams, mokyklų vadovams ir švietimo specialistams, dirbantiems pradiniame ir viduriniame ugdyme visoje Europoje. Jo pagrindinis tikslas yra suteikti praktinius įrankius ir teorinius pagrindus, padedančius skatinti Europos Sąjungos (ES) pilietiškumą įvairiose klasės aplinkose.

Turinys atliepia besimokančiųjų poreikius, grindžiamus į mokinį orientuotu, įtraukiuoju ir teisėmis paremtu pilietiniu ugdymu, kuris įgalina jaunus žmones suprasti, išreikšti ir įgyvendinti savo Europos pilietiškumą. Jis padeda pedagogams padėti mokiniams: - susigaudyti ES teisinėje ir institucinėje sistemose; - atpažinti ir apmąstyti įvairius tapatybės ir priklausymo lygmenis; - kritiškai įsitraukti į demokratinius procesus ir pilietinius iššūkius; - elgtis kaip atsakingiems ir informuotiems piliečiams tiek vietos, tiek tarptautiniu lygmeniu

Vadovas yra projekto „EuroCivic Lab" misijos dalis – juo siekiama sujungti pilietiškumo ugdymo politiką ir mokymo praktiką klasėje, ypatingą dėmesį skiriant pilietinių kompetencijų ugdymui, socialinės įtraukties stiprinimui ir demokratinės kultūros puoselėjimui.

1.2 Aktualumas ES ir pasauliniam kontekstui

Europos Sąjunga išgyvena gilias permainas, kurias lemia skaitmenizacija, aplinkosaugos skubumas, demografiniai pokyčiai, geopolitinis nestabilumas ir atnaujintos demokratinių vertybių refleksijos. Šiame kontekste ES pilietybė yra daugiau nei teisių rinkinys – tai pilietinis išteklius, stiprinantis atsparumą, solidarumą ir įtraukiančią dalyvavimo kultūrą (Descamps, 2019a; Lisabonos deklaracija, 2022).

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Vadovas atitinka Europos Sąjungos strateginius prioritetus, tokius kaip: - Europos švietimo erdvė, kur pilietinis ugdymas laikomas esminiu kokybiško ir įtraukiančio švietimo ramsčiu; - Skaitmeninio švietimo veiksmų planas, pabrėžiantis skaitmeninės pilietybės ir medijų raštingumo svarbą; - Europos žaliasis kursas, integruojantis ekologinį sąmoningumą su pilietine atsakomybe; - Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslai (DVT), kurie grindžia ES politiką socialinio teisingumo, žmogaus teisių ir pasaulinio bendradarbiavimo srityse.

Pasauliniu lygiu jauni europiečiai vis dažniau kviečiami reaguoti į tarpvalstybinius iššūkius – nuo migracijos ir dezinformacijos iki klimato aktyvizmo ir technologijų etikos. Todėl mokyklos tampa esminėmis erdvėmis, kuriose mokiniai gali ugdyti įgūdžius, nuostatas ir žinias, reikalingas prasmingam dalyvavimui demokratinėse visuomenėse.

1.3 Ryšys su DVT ir Europos Sąjungos ateitimi

ES pilietybė yra glaudžiai susijusi su daugeliu Jungtinių Tautų [JT] nustatytų Darnaus vystymosi tikslų. Laisvė keliauti, užsidirbti pragyvenimui, studijuoti užsienyje ir būti traktuojamam kaip lygiam piliečiui yra mūsų kolektyvinio darbo, siekiant kurti įtraukųjį švietimą (DVT 4), lyčių lygybę (DVT 5), deramą darbą (DVT 8) ir mažinti nelygybę (DVT 10), išraiška. Tokios teisės prisideda prie bendros pilietinės erdvės, kurioje dalyvavimas ir teisingumas yra Europos bei nacionaliniai rūpesčiai. ES pilietybė atlieka vaidmenį pasauliniuose tiksluose, tokiuose kaip klimato veiksmai, taika ir stiprios institucijos, skatindama aplinkos apsaugą, socialinį teisingumą ir demokratinį dalyvavimą.

Europos Sąjunga savo ateities kryptimi mato tvarumą, inovacijas ir solidarumą. Žaliasis susitarimas, Socialinių teisių ramstis ir skaitmeninės transformacijos strategijos iliustruoja, kaip ES institucijos gali susieti politiką su ilgalaikiais tikslais žmonėms ir planetai. Šie prioritetai nėra atskirti nuo pilietybės – jie yra dalis to, kaip ES apibrėžia savo socialinę sutartį. Sąjungai sprendžiant pasaulinius iššūkius, piliečiai kviečiami dalyvauti sprendimuose dėl visuomenės sveikatos, aplinkos, švietimo ir skaitmeninių teisių. Būtent ši kolektyvinė atsakomybė stiprina labiau susijusios ir tvaresnės Europos koncepciją.

Mokytojai gali perkelti šias temas į pamokas atlikdami praktines užduotis. Pamokų susiejimas su DVT, tokiais kaip švari energija, tvarūs miestai ar kokybiškas švietimas, gali

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

parodyti mokiniams, kaip ES pilietiškumas yra susijęs su realiomis gyvenimo problemomis. Grupiniuose projektuose galima ištirti, kaip mokyklos energijos vartojimas yra susijęs su ES klimato politika arba kaip vietos atliekų perdirbimas yra susijęs su žiedine ekonomika. Toks požiūris padeda mokiniams suprasti, kaip tai, ko jie mokosi mokykloje, yra platesnių pastangų gerinti gyvenimą visoje Europoje ir už jos ribų, dalis. Tai susieja pilietybę ir DVT su kasdiene patirtimi, suteikdama jiems prasmę.

1.4 Vadovo struktūros apžvalga

Šis vadovas yra sudarytas taip, kad padėtų pedagogams žingsnis po žingsnio pereiti nuo pagrindinių žinių prie praktinio ES pilietiškumo ugdymo įgyvendinimo:

- 2 skyriuje apibrėžiami pagrindiniai mokymosi tikslai ir kompetencijos, kurias mokiniai turėtų įgyti, remiantis ES sistemomis, tokiomis kaip Pagrindinės kompetencijos mokymuisi visą gyvenimą ir Europos Tarybos Demokratinės kultūros kompetencijų orientacine sistema (RFCDC). Jame paaiškinama, kokios žinios, įgūdžiai ir nuostatos sudaro aktyvios ir įtraukios pilietinės veiklos pagrindą Europos kontekste.
- 3 skyriuje pateikiamas aiškus ES pilietybės teisinių pagrindų, teisių ir institucinės sandaros paaiškinimas. Jame aptariamos pagrindinės sutartys, tokios teisės kaip laisvas judėjimas ir politinis dalyvavimas, taip pat ES institucijų vaidmenys. Taip pat pristatomos tokios sąvokos kaip dviguba pilietybė, europinė tapatybė ir piliečių įsitraukimo mechanizmai, pavyzdžiui, Europos piliečių iniciatyva.
- 4 skyriuje daugiausia dėmesio skiriama kylantiems socialiniams ir politiniams iššūkiams, kurie formuoja tai, ką reiškia būti piliečiu šiandien. Jame nagrinėjama, kaip klimato kaita, skaitmeninimas, dezinformacija ir geopolitiniai pokyčiai veikia jaunimo dalyvavimą ir įtrauktį. Mokytojai skatinami susieti šias temas su mokinių gyvenimu, naudojant naujausius atvejų tyrimus ir tarpdisciplininę veiklą.
- 5 skyriuje nagrinėjama, kaip mokyklos gali ugdyti europietiškos priklausomybės jausmą, pateikiant gaires dėl įtraukios mokymo praktikos, klasės kultūros ir visos mokyklos iniciatyvų. Jame raginama mokyklas skatinti mokinius matyti

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

įvairovę kaip potencialo šaltinį, susieti namų patirtį su Europos vertybėmis ir demokratinėmis tradicijomis.

- 6 skyriuje aprašomos švietimo strategijos, priemonės ir vertinimo metodai, taikomi ES pilietinio ugdymo įgyvendinimui praktikoje. Tai apima gaires projektiniam mokymuisi, žaidybinimui, simuliacijoms ir bendraamžių vedamam mokymuisi, taip pat patarimus dėl skaitmeninių įrankių taikymo, bendruomenės partneryščių ir formuojamojo vertinimo.
- 7 skyriuje pateikiama glausta pagrindinių vadove aptartų idėjų sintezė ir pateikiamos refleksijos užduotys pedagogams. Jis padeda individualiai ar komandoje peržiūrėti ir reflektuoti mokymo praktiką bei skatina pilietinio ugdymo integravimą į įvairias ugdymo turinio sritis.
- 8 skyriuje pateikiami pavyzdiniai savęs vertinimo pratimai ir testo klausimai, leidžiantys tiek mokiniams, tiek mokytojams stebėti pagrindinių sąvokų supratimą ir taikymą. Jame pateikiami atviri refleksijos klausimai, žinių patikrinimo klausimai su pasirenkamaisiais atsakymais ir scenarijais pagrįstos užduotys, susietos su realaus pasaulio ES kontekstais.
- 9 skyriuje pateikiami papildomi ištekliai, įskaitant pagrindinių terminų žodynėlį, dažniausiai vartojamų santrumpų sąrašą, kruopščiai atrinktus šaltinius gilesniam nagrinėjimui ir DUK skyrių, kuriame atsakoma į dažniausiai užduodamus klausimus apie diegimą ir politiką.

Struktūra sukurta taip, kad padėtų skaitytojams pereiti nuo klausimo „kodėl?“ prie „kaip?“ ES pilietybės ugdymo kontekste. Mokytojai skatinami remtis prieduose pateikta medžiaga – ji padeda tiksliau suprasti sąvokas, susipažinti su praktiniais pavyzdžiais ir lanksčiai pritaikyti turinį savo klasės poreikiams.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

2. Tikslai ir mokymosi rezultatai

2.1 Mokymosi tikslai

Šios mokymo medžiagos mokymosi tikslai aprašyti toliau. Jie susiję tiek su kognityviniu supratimu, tiek su mokymu susijusiais įgūdžiais.

Išstudijavę šį vadovą, skaitytojai turėtų gebėti:

- Suprasti ES pilietybės teisinį pagrindą ir kaip jis keitėsi laikui bėgant.
- Paaiškinkite teises ir pareigas, kurias suteikia ES pilietybė.
- Pristatyti ES pilietybės sąvokas prieinamais būdais, susiejančiais teisines struktūras su kasdiene mokinių patirtimi.
- Kurti mokymosi aplinkas, kurios pabrėžtų Europos tapatybę kaip bendrą ir įvairiapusę, pagrįstą įtrauktimi, abipuse pagarba ir lygiateisiu dalyvavimu.
- Susieti ES pilietybę su tokiomis temomis kaip mobilumas, žmogaus teisės ir kultūriniai mainai, skatinant mokinius apmąstyti demokratines vertybes savo bendruomenėse.
- Taikyti praktines priemones klasės veikloje, skatinančioje kritinį mąstymą ir pilietinį įsitraukimą vietos, nacionaliniu ir ES lygmenimis.
- Integruoti ES prioritetus, tokius kaip aplinkos tvarumas, skaitmeninė transformacija ir socialinė sanglauda, į kasdienę mokymo praktiką.
- Padėti mokiniams atpažinti savo, kaip atsakingų ir informuotų piliečių, vaidmenį tiek Europos, tiek pasauliniame kontekste.

2.2 Pagrindinės kompetencijos

Vadovas skatina kompetencijų ugdymą, remiantis Europos mokymosi visą gyvenimą pagrindinių kompetencijų orientacine sistema (2018), Demokratinės kultūros kompetencijų orientacine sistema (RFCDC) (Europos Taryba, 2018) ir bendraisiais Europos švietimo erdvės tikslais.

Pagrindinės kompetencijos apima:

- Pilietinė ir socialinė kompetencija: teisių, institucijų, įstatymų ir demokratinių procesų supratimas bei atsakingas įsitraukimas į viešąjį gyvenimą.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Kultūrinis sąmoningumas ir raiška: Europos kultūros paveldo, kalbų įvairovės ir kultūrų dialogo vertinimas.
- Skaitmeninė kompetencija: etiškas ir kritiškas skaitmeninių technologijų naudojimas pilietinei veiklai bei informacijos paieškai ir vertinimui.
- Kritinis mąstymas ir politinis raštingumas: pilietinių problemų analizė, informacijos vertinimas ir pagrįstų nuomonių formavimas.
- Empatija ir pagarba įvairovei: kelių požiūrių pripažinimas, lygybės vertinimas ir įtraukių bendruomenių rėmimas.
- Tvarumas ir globalus sąmoningumas: vietinių veiksmų susiejimas su pasauliniais iššūkiais, tokiais kaip klimato kaita ir žmogaus teisės.

Pedagogams šis vadovas stiprina profesines kompetencijas šiose srityse:

- Įtraukių, dalyvaujamųjų pamokų, pagrįstų ES vertybėmis, rengimas;
- ES pilietybės turinio integravimas į įvairias dalykines sritis;
- Metodų pritaikymas įvairiems besimokantiesiems, įskaitant turinčius mažiau galimybių.

Šie tikslai ir kompetencijos kartu sukuria nuoseklią sistemą ES pilietiškumo ugdymui mokyklose, pagrįstą bendromis Europos vertybėmis ir orientuotą į prasmingą, į mokinį orientuotą mokymąsi. ES pilietiškumo ugdymas užtikrina aiškų ryšį tarp pilietinių žinių Europos lygmeniu ir kasdienio dalyvavimo vietos bendruomenėse. Supratimas, kaip veikia ES institucijos, kokias teises turi piliečiai ir kaip priimami sprendimai įvairiose ES šalyse, padeda mokiniams suprasti, kaip šios struktūros susijusios su jų pačių gyvenimu. Dalyvaudami miesto tarybos posėdyje, prisijungdami prie vietos jaunimo tarybos ar prisidėdami prie bendruomenės projekto, mokiniai pradeda suprasti, kad demokratiniai veiksmai neapsiriboja rinkimais ar nacionalinėmis diskusijomis. Jie taip pat apima mažas, vietines pastangas, atspindinčias bendras Europos vertybes, tokias kaip įtrauktis, dalyvavimas ir solidarumas.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

3. ES pilietybė

3.1 Pagrindinės apibrėžtys ir sąvokos

Prieš pristatant ES pilietybę mokyklose, svarbu suprasti, kaip ji veikia – tiek kaip teisinis statusas, tiek kaip pilietinė idėja. ES pilietybė, įtvirtinta 1992 m. Mastrichto sutartimi, taikoma visiems asmenims, turintiems valstybės narės pilietybę. Ji nepakeičia nacionalinės pilietybės, bet ją papildo. ES piliečiai turi teises, kurios leidžia gyventi, dirbti, studijuoti ir politiškai dalyvauti visoje Europos Sąjungoje. Tai apima laisvą judėjimą, teisę gyventi, vienodą požiūrį, konsulinę apsaugą bei galimybę balsuoti ir kandidatuoti vietos savivaldos bei Europos Parlamento rinkimuose net ir gyvenant kitoje ES valstybėje. Šių teisių teisinis pagrindas įtvirtintas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnyje, kuriame ES pilietybė apibrėžiama kaip papildanti nacionalinę pilietybę.

ES pilietybė reiškia esminį pokytį pačioje politinės priklausomybės sampratoje. Iš tiesų, Europos Sąjungos pilietybė nebėra apribota tautinės valstybės rėmais, bet yra dalijamasi nacionaliniu ir viršnacionaliniu lygmenimis. Tai nėra vien tik simbolinė sąvoka; ji iš naujo įsivaizduoja narystę, pristatydama postnacionalinį matmenį, kuris peržengia tradicines sienas. Remiantis teisinėmis teisėmis, pilietiniu dalyvavimu ir tarpvalstybinėmis galimybėmis, ES pilietybė suteikia apčiuopiamą pagrindą dalyvauti Europos viešajame gyvenime. Tai daugiasluoksnė tapatybė, kurią sudaro ne tik nacionalinis, bet ir Europos teisinis išskirtinumas, sukuriantis dvigubos nacionalinės ir Europos statuso realybę žmonėse vienu metu. Todėl ES pilietybė nėra tik nacionalinės pilietybės pratęsimas, bet papildoma teisinė kategorija (Descamps, „Europos pilietybė praktikoje“, 2019).

Politikos mokslų teorijos, tokios kaip postnacionalizmas ir daugiapakopis valdymas, padeda paaiškinti šį susitarimą. Postnacionalizmo teoretikai ES pilietybę laiko būdu plėsti pilietinę tapatybę už sienų ribų, kur demokratinis teisėtumas ir dalyvavimas neapsiriboja viena valstybe. Tuo tarpu daugiapakopio valdymo sąvoka apibūdina, kaip sprendimų priėmimo galios yra paskirstytos skirtinguose lygmenyse – vietos, regioniniame, nacionaliniame ir Europos – ir reikalauja, kad piliečiai dalyvautų demokratiniame gyvenime daugiau nei viename valdžios lygmenyje. Pilietinio ugdymo sistemos remiasi šiomis idėjomis, skatindamos mokyklas

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

suteikti mokiniams žinių, įgūdžių ir vertybių, kad jie galėtų dalyvauti įvairiose demokratinėse aplinkose. Tokios sąvokos kaip aktyvus pilietiškumas, dalyvaujamoji demokratija ir svarstymų dialogas dažnai vartojamos šiame kontekste, siekiant apibūdinti, kaip žmonės gali daryti įtaką politikai, bendrauti su institucijomis ir elgtis atsakingai bendrose pilietinėse erdvėse.

ES pilietybės raida yra susijusi su svarbiausiais Europos Sąjungos istorijos momentais. Mastrichto sutartis padėjo pamatus, o vėlesnės reformos, tokios kaip Amsterdamo ir Lisabonos sutartys, išplėtė jos teisinę ir politinę aprėptį. Pagrindinių teisių chartija ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai dar labiau išaiškino, ką ES pilietybė reiškia praktiškai. Ši istorija rodo, kad ES pilietybė nėra statiška. Ji vystėsi laikui bėgant, kartu su diskusijomis apie tapatybę, įtrauktį ir demokratinę atskaitomybę. Švietimo srityje tai suteikia galimybių susieti abstrakčias teises su gyvenimiška patirtimi – per mobilumo programas, tokias kaip „Erasmus+“, mokyklų partnerystes ar bendruomenės projektus, atspindinčius bendras Europos vertybes. Užuot pristačius pilietybę vien kaip teisinį terminą, šis požiūris padeda mokiniams apmąstyti, ką reiškia gyventi kartu įvairialypėje ir demokratiškoje Europoje.

3.2 Išsamus tyrimas

3.2.1 Kontekstas ir teisinis pagrindas

ES pilietybė, oficialiai įtvirtinta 1992 m. Mastrichto sutartimi, sukūrė naują teisinį ir politinį ryšį tarp asmenų ir Europos Sąjungos. Ji suteikia kiekvienam valstybės narės piliečiui papildomą – Europos Sąjungos piliečio – statusą, kaip tai patvirtinta Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 9 straipsnyje ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 20 straipsnio 1 dalyje. Nors nacionalinė pilietybė išlieka teisinės narystės valstybėje pagrindu, ES pilietybė ją papildo, išplėsdama teisių rinkinį, galiojantį visose valstybėse narėse. Šios teisės apima pilietines ir politines teises, tokias kaip laisvas judėjimas, teisė gyventi ir vienodas požiūris, taip pat dalyvavimo mechanizmus, leidžiančius asmenims įsitraukti į Sąjungos demokratinį gyvenimą. Lisabonos sutartis sustiprino šią sistemą suteikdama privalomą teisinę galią Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijai, kuri apjungia pilietines, politines, ekonomines ir socialines teises, taikomas ES teisės srityje.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Europos Sąjungos piliečiai turi pagrindines teises, kurios viršija nacionalinių piliečių teises. Piliečiai gali laisvai ir patogiai judėti, gyventi ir dirbti bet kurioje ES šalyje be būtinybės gauti leidimus gyventi ar vizas. Jie turi teisę balsuoti ir kandidatuoti vietos ir Europos Parlamento rinkimuose savo gyvenamojoje šalyje, nepriklausomai nuo to, ar jie turi tos šalies pilietybę. Daugumoje nacionalinių teisinių sistemų, kur balsavimo teisės ir prieiga prie viešųjų paslaugų paprastai taikomos tik tam tikros šalies piliečiams, šios teisės būtų retos. ES piliečiai taip pat gali prašyti konsulinės apsaugos iš kitos valstybės narės, jei jų šalis neturi atstovybės užsienyje, ir jie gali gauti viešąsias paslaugas, švietimą ar sveikatos priežiūrą kitoje ES šalyje lygiomis sąlygomis. Šios teisės yra teisinio pobūdžio ir gali būti įgyvendinamos nacionaliniuose teismuose ir Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, kuris atliko svarbų vaidmenį aiškinant, kaip ES pilietybės teisės veikia praktikoje (Maciejewski ir Bux, 2024).

Be šių teisių, yra ir pareigų, tačiau jos nėra taip aiškiai apibrėžtos ES teisinėje sistemoje. Piliečiai taip pat privalo laikytis priimančių valstybių įstatymų, prisidėti prie Sąjungos demokratinio gyvenimo ir veikti solidarumo su kitais pagrindu. Nors ES pilietybė pati savaime nėra tiesiogiai teisiškai privaloma ir nėra pareigomis pagrįstų įsipareigojimų, tokių kaip karinė tarnyba ar mokesčių mokėjimas, išskyrus tuos, kurie yra vietinėse sistemose (pagal nacionalinę teisę), ji grindžiama kolektyvinės pilietinės atsakomybės lūkesčiu kaip bendrąja taisykle. Dar svarbiau, kad sutarties antrasis skyrius stiprina šį santykį, paskelbdamas Europos Parlamentą tiesioginiu ES piliečių atstovu. Jis skatina dalyvaujančios demokratijos augimą per tokias veiklas kaip piliečių iniciatyvos ir prieiga prie institucijų skaidrumo. Tačiau sutarčių vartojimas „Europos tautos" daugiskaita atspindi nuolatinę įtampą tarp nacionalinės įvairovės ir bendros pilietinės tapatybės (Waele, 2010). Tai yra postnacionalinė pilietybė, kaip ją vadina politikos mokslų ir pilietinio ugdymo mokslininkai: teisinė tapatybė ir dalyvavimas demokratiniame valdyme, kurie neapsiriboja tik nacionaline valstybe. Modelis suteikia naujas priklausomybės formas, leidžiančias piliečiams bendrauti su institucijomis ir bendruomenėmis, kurios peržengia jų gimtųjų šalių ribas. Todėl ES pilietybė ne tik papildo nacionalines struktūras, bet ir apima tai, kas yra ir kas nėra įtraukta į tai, kas vadinama pilietybe, reinterpretaciją.

Projekto partneriai

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

3.2.2 ES institucijos ir piliečių dalyvavimas

Europos Sąjunga dažnai laikoma sudėtinga sistema, tačiau jos pagrindą sudaro institucijos, skirtos tarnauti Europos žmonėms. Šios institucijos ne tik priima sprendimus dėl įstatymų ir politikos, bet ir siūlo įvairių būdų piliečiams tiesiogiai dalyvauti formuojant Sąjungos ateitį. Europos Parlamentas, Europos Komisija ir Europos Sąjungos Taryba šioje struktūroje atlieka skirtingus vaidmenis ir kartu sudaro ES valdymo pagrindą.

Europos Parlamentas tiesiogiai atstovauja ES piliečiams. Europos Parlamento nariai (EP) renkami kas penkerius metus, suteikdami piliečiams aiškią galimybę daryti įtaką ES politikai. Parlamentas svarsto ir priima teisės aktus, dažnai kartu su Taryba, ir laiko Komisiją atskaitinga. Piliečiai gali teikti peticijas Parlamentui dėl jiems rūpimų klausimų, tiesiogiai išreikšdami savo susirūpinimą ir siūlydami savo pasiūlymus. ES Taryba, kurią sudaro valstybių narių ministrai, atstovauja valstybėms narėms. Tai pagrindinė sprendimus priimanti institucija, kuri derasi dėl įstatymų ir juos priima kartu su Parlamentu. Europos Komisija veikia kaip vykdomoji institucija. Ji siūlo teisės aktus, prižiūri jų įgyvendinimą ir užtikrina, kad ES teisė būtų taikoma teisingai. Komisija taip pat rengia viešas konsultacijas ir skelbia pasiūlymų projektus komentarams, suteikdama asmenims ir organizacijoms galimybę prisidėti prie teisėkūros proceso prieš priimant galutinius įstatymus. Piliečiai ir įmonės gali pasidalyti savo nuomone apie naują ES politiką ir galiojančius įstatymus čia: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say_en .

Be rinkimų, ES sukūrė platų dalyvaujamosios demokratijos priemonių spektrą. Europos piliečių iniciatyva (EPI) – dalyvaujamosios demokratijos priemonė, reglamentuojama Reglamentu (ES) 2019/788 (galiojančiu nuo 2020 m.), suteikianti galimybę milijonui ES piliečių iš mažiausiai septynių valstybių narių paraginti Komisiją siūlyti teisės aktus pagal jos kompetenciją. Piliečiai taip pat gali teikti peticijas Europos Parlamentui, pateikti skundus Europos ombudsmenui dėl netinkamo administravimo ir prašyti susipažinti su ES institucijų dokumentais (Gamon, 2019 m.). Viešos konsultacijos suteikia asmenims, pilietinės visuomenės grupėms ir įmonėms galimybę teikti pasiūlymus dėl planuojamos politikos,

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

padedant užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į įvairius požiūrius. Visos šios priemonės suteikia piliečiams galimybę dalyvauti ES valdyme tarp rinkimų, siūlydamos nuolatinę demokratinio įsitraukimo formą.

Nors šie mechanizmai egzistuoja, jie nėra plačiai naudojami. Informuotumas apie dalyvavimo priemones yra menkas, o daug žmonių nežino apie savo teises ar kaip jomis pasinaudoti. Sistema taip pat yra fragmentuota. Tarp atskirų priemonių trūksta koordinacijos, todėl dalyviams gali būti neaišku, nuo ko pradėti. Daugeliu atvejų geresnes galimybes dalyvauti turi tie, kurie turi daugiau laiko, išsilavinimo ir pinigų. Tai reiškia, kad dalyvavimas ES lygmeniu ne visada atspindi visos Sąjungos balsų įvairovę. Dar vienas iššūkis yra tai, kad piliečių indėlis dažnai nėra aiškiai susietas su politikos sprendimų rezultatais. Tai gali sukelti nusivylimą. Šios spragos kelia klausimų, kaip ES galėtų geriau susieti dalyvaujamąją demokratiją su realiu sprendimų priėmimu.

Norint spręsti šiuos klausimus, siūloma į ES institucinę struktūrą įtraukti nuolatinius svarstymo organus. Remdamiesi 2021–2022 metų konferencijos dėl Europos ateities patirtimi, kurioje dalyvavo šimtai atsitiktinai atrinktų piliečių, mokslininkai ir praktikai siūlo naują modelį: Piliečių rūmus. Tai būtų nuolatinė institucija, sudaryta iš atsitiktinai atrinktų ES piliečių, turinčių patirties svarstymo procesuose. Ji būtų atsakinga už pasiūlymų, pateiktų pagal principą „iš apačios į viršų“, pavyzdžiui, Europos piliečių iniciatyvų ir peticijų, arba Parlamento ir Tarybos pasiūlymų pagal principą „iš viršaus į apačią“, peržiūrą. Remdamiesi šia peržiūra, Rūmai galėtų rekomenduoti įsteigti specialią Piliečių grupę rinkimų reformos, klimato kaitos, skaitmeninių teisių ar bet kurios kitos Sąjungos veiksmų srities klausimais.

Šios piliečių komisijos, kartu su sekretoriatu, susitiktų aptarti klausimus ir pateikti konkrečias rekomendacijas ES institucijoms. Tikimasi, kad Europos Komisija, Parlamentas ir Taryba atsakys į šias rekomendacijas ir pateiks pažangos ataskaitą metiniame pranešime apie Europos Sąjungos padėtį. Toks modelis priartintų piliečius prie sprendimų priėmimo proceso. Jis užtikrintų aiškesnį ryšį tarp visuomenės nuomonės ir institucinių veiksmų. Piliečių rūmai

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

taip pat galėtų sušaukti komisijas prireikus. Pavyzdžiui, tai galėtų įvykti skirtingais politikos rengimo etapais arba kai reikia piliečių indėlio.

Šio modelio privalumas yra tas, kad jam nereikia keisti ES sutarčių. Vietoj to, jis galėtų būti įdiegtas sudarant pagrindinių institucijų tarpinstitucinį susitarimą. Tai suteiktų matomesnę, struktūrizuotesnę ir paveikesnę visuomenės dalyvavimo ES demokratiniame gyvenime formą. Susiejus piliečių dalyvavimą su teisėkūros ciklu ir sukūrus nuolatinį apmąstymų, grįžtamojo ryšio ir atskaitomybės mechanizmą, šis modelis galėtų spręsti tiek dabartinių atstovavimo spragų, tiek menko esamų priemonių matomumo visuomenėje problemas.

Kalbant apie pilietinį ugdymą, šie pokyčiai rodo, kad demokratinis dalyvavimas ES neapsiriboja rinkimais ar aukšto lygio derybomis. Mokiniai ir mokytojai gali tyrinėti, kaip kuriami įstatymai, kaip piliečiai gali reikšti susirūpinimą ir kaip jie gali daryti įtaką ES veiksmams per peticijas, konsultacijas ir naujas svarstymo struktūras. Šių institucijų ir mechanizmų supratimas susijęs ne tik su pilietiškumo mokymusi. Tai reiškia pripažinimą, kad demokratija ES toliau plečiasi ir eksperimentuoja su naujomis formomis. Mokykloje projektai galėtų apimti imitacines Europos piliečių iniciatyvas, vaidmenų žaidimus, imituojančius piliečių diskusijas, arba vietos tyrimus, kaip ES politika veikia kasdienį gyvenimą, susiejant mokymąsi klasėje su platesne Europos pilietine erdve.

Piliečių dalyvavimas ES atspindi tiek demokratinių inovacijų iššūkius, tiek jų potencialą. Sistema vis dar vystosi ir, nors ji dar nėra visiškai prieinama ar įtrauki, imamasi veiksmų jai tobulinti. Atviresnei, skaidresnei ir atskaitingesnei Sąjungai reikia aktyvių piliečių, kurie supranta turimas priemones ir kaip jas naudoti. ES, toliau eksperimentuodama su dalyvavimo modeliais, kuria naujas erdves demokratiniam gyvenimui, t.y. erdves, kurias mokyklos, bendruomenės ir asmenys gali padėti formuoti (Alemanno, 2024).

Siekdami, kad ES institucijos būtų prieinamesnės, mokytojai gali kurti klasės simuliacijas, kurios atspindėtų tikrus sprendimų priėmimo procesus. Imituojamas ES Tarybos derybų dėl klimato politikos posėdis arba vaidmenimis suvaidintas Europos Komisijos posėdis

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

leidžia mokiniams ištirti institucijų vaidmenis, parengti įtikinamus argumentus ir patirti ES veikėjų galios pusiausvyrą. Debatai tokiomis temomis kaip skaitmeninis reguliavimas ar ES plėtra padeda mokiniams kritiškai vertinti dabartines politikos dilemas, kartu praktikuojant pilietinį dialogą. Šie metodai ne tik paaiškina institucines procedūras, bet ir suteikia mokiniams galimybę demokratinį dalyvavimą laikyti ir žinomu, ir pasiekiamu dalyku.

3.2.3 ES pilietybė ir tapatybė

Europinė tapatybė vystėsi kartu su Europos integracijos procesu. Priešingai nei nacionalinė tapatybė, dažnai formuojama bendros kalbos, protėvių ar istorinių pasakojimų, europinė tapatybė yra įsišaknijusi bendradarbiavime, teisinėse teisėse ir įsipareigojime bendroms vertybėms. Kaip pastebėjo buvęs Europos Komisijos pirmininkas Jacques'as Delorsas: „Bendrosios rinkos neįsimyli." Jo žodžiai pabrėžia pagrindinį švietimo iššūkį: nors ES sukūrė tvirtas institucijas ir ekonominę tarpusavio priklausomybę, vien tai neįkvepia emocinio prisirišimo jausmo, kuris paprastai siejamas su nacionaline tapatybe. Pedagogams tai skatina apmąstyti, kaip įtraukti mokinius į žmogiškuosius, socialinius ir pilietinius priklausymo Europai aspektus.

Iš esmės europietiška tapatybė apjungia nacionalinę ir ES lygmens priklausomybę. Nuo 1993 m., kai Mastrichto sutartimi buvo įvesta ES pilietybė, valstybių narių piliečiai įgijo teises, kurios galioja peržengiant nacionalines sienas. Tai apima teisę laisvai judėti ir gyventi kitose valstybėse narėse, balsuoti ir būti kandidatu vietos ir Europos Parlamento rinkimuose, kreiptis pagalbos į kitos valstybės narės konsulatą ir teikti peticijas ES institucijoms. Tačiau šios teisės priklauso nuo valstybės narės pilietybės turėjimo. Šis modelis yra tarp nacionalinių ir federalinių tradicijų ir iki galo neatspindi nė vienos iš jų, todėl sunku jį pavadinti postnacionaline tapatybe visa prasme.

Daug pastangų buvo dedama siekiant sustiprinti bendrą europietiško identiteto jausmą. 1973 m. devynios Europos ekonominės bendrijos valstybės narės paskelbė Europos identiteto deklaraciją, kurioje kalbama ne tik apie bendrus simbolius, bet ir apie bendras vertybes, tokias kaip demokratija, žmogaus teisės ir teisinė valstybė. Tuo metu ES priėmė simbolius, kad jos projektas būtų aiškiau viešai matomas: vėliava su dvylika žvaigždžių,

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Bethoveno „Odė džiaugsmui“ kaip himnas ir Europos diena gegužės 9 d. Šiais simboliais buvo siekiama sukurti matomą bendruomeniškumo jausmą, panašų į tai, kaip XIX ir XX amžiuje buvo formuojami nacionaliniai identitetai. Kai kurie mokslininkai šį požiūrį apibūdino kaip „euronacionalizmą“, kai tautos kūrimo įrankiai naudojami tarpvalstybiniui europiniui identitetui kurti.

Šie simboliai suteikia nuoseklumo, tačiau nebūtinai veda prie gilaus emocinio prisirišimo. Europos integracijai trūksta daugelio kultūrinių pamatų, kurie palaiko tvirtą tapatybę: bendros kalbos, bendros žiniasklaidos ar plačiai pripažintų įkūrimo istorijų. Net žodis „europietiškas“ gali būti neaiškus. Europos Sąjungos sutarties 49 straipsnyje teigiama, kad bet kuri „Europos šalis“ gali kreiptis dėl narystės, tačiau diskusijos apie Turkijos kandidatūrą parodė, kaip Europos apibrėžimas gali skirtis priklausomai nuo politikos ir suvokimo (Yeong, 2013).

Žmonių požiūris į europietišką tapatybę taip pat skiriasi. Daugelis žmonių visoje ES teigia, kad jaučiasi europiečiais, tačiau tai retai pakeičia nacionalinę tapatybę. Vietoj to, šie priklausymo sluoksniai dažnai sutampa. Prieiga prie ES masto programų, tokių kaip „Erasmus+“, daugiakalbis švietimas ar tarpvalstybinės skaitmeninės priemonės, dažnai lemia, ar žmonės jaučiasi susiję su Europa. Lisabonos deklaracijoje (2022 m.) pažymima, kad šios galimybės yra ypač svarbios jauniems žmonėms, kurie gyvena, studijuoja ir dirba skirtingose valstybėse narėse.

Net ir neturėdami vieno naratyvo, daugelis žmonių save su ES sieja per savo teises ir kasdienę patirtį. 2013 m. „Eurobarometro“ apklausa parodė, kad 81 % respondentų buvo susipažinę su ES pilietybės idėja, o 78 % žinojo, kad ji susijusi su nacionaline pilietybe. Tačiau tik 46 % teigė, kad visiškai supranta, ką ji reiškia. Didžiausias informuotumas buvo tokiose šalyse kaip Rumunija, Slovakija ir Lenkija, kurios prisijungė 2004 ir 2007 m. Tuo tarpu kai kurių senesnių valstybių narių, tokių kaip Vokietija ir Belgija, žmonės nurodė mažesnį supratimo ir įsitraukimo lygį („Europos Sąjungos pilietybė“, 2013).

Siekdama sumažinti šį atotrūkį, ES bandė susieti tapatybę su demokratiniu dalyvavimu. 2013-ieji Europos piliečių metai pažymėjo dvidešimtąsias ES pilietybės metines ir buvo skirti

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

didinti informuotumą apie jos suteikiamas teises. Jie taip pat paskatino žmones balsuoti 2014 m. Europos Parlamento rinkimuose ir jaustis labiau įsitraukusiais tuo metu, kai pasitikėjimas ES sumažėjo dėl euro zonos krizės. 2012 m. Hoskinso ir Kerro ataskaitoje Europos Komisijai buvo pabrėžta dalyvaujamojo pilietiškumo idėja – ne tik bendradarbiavimas institucijų veikloje, bet ir dalyvavimas vietos ir pilietinės visuomenės veikloje (Yeong, 2013). Šis požiūris Europos tapatybę pateikia ne kaip kažką abstraktaus ar simbolinio, o kaip kažką, ką žmonės gali išgyventi per veiksmus ir įsitraukimą.

Europinė tapatybė nepakeičia nacionalinės tapatybės. Ji prideda dar vieną lygmenį, siūlydama bendras teises ir galimybę dalyvauti demokratiniame gyvenime už sienų ribų. Ji galbūt neturi tokio paties emocinio svorio kaip nacionalinė tapatybė, tačiau suteikia pilietinę struktūrą, pagrįstą vertybėmis, apsauga ir bendradarbiavimu. Tęsiantis integracijai, ši tapatybė greičiausiai išliks įvairi – suformuota skirtingų istorijų ir kultūrų, tačiau susieta per ES pilietybės teises ir pareigas (Yeong, 2013).

3.2.4 Aktyvus pilietiškumas ir dalyvavimo galimybės

Aktyvus pilietiškumas reiškia įsitraukimą į savo bendruomenės ir visuomenės gyvenimą svarbiais būdais – balsuojant, prisijungiant prie organizacijų, savanoriaujant ar kalbant apie tai, ką reikia keisti. ES tai taip pat reiškia žinoti ir naudotis savo teisėmis: kaip pilietis ar gyventojas galite dalyvauti vietos ir Europos rinkimuose, prisijungti prie kampanijų ar net siūlyti naujus įstatymus per Europos piliečių iniciatyvą. Aktyvus pilietis yra politiškai, demokratiškai ir socialiai atsakingas asmuo, galintis viešai reikšti savo valią ir norintis pasiūlyti alternatyvius sprendimus vietos, nacionalinėms ir pasaulinėms problemoms. Toks dalyvavimas padeda kurti labiau reaguojančią ir įtraukią Europos Sąjungą, kurioje žmonės yra ne tik pasyvūs stebėtojai, bet ir aktyviai prisideda prie politikos ir bendruomenės gyvenimo formavimo (Guszmann, 2009).

Visoje Europoje aktyvaus pilietiškumo idėja yra dalis to, kaip ES remia įtrauktį. Ji neatsiejama nuo švietimo, darbo ir socialinio dalyvavimo. Skirtingos šalys ją vertina skirtingai, tačiau dėmesys sutelktas į tą patį, t.y. kaip žmonės dalyvauja viešajame gyvenime. Tai apima

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

tai, kiek naujai atvykusių asmenų tampa piliečiais arba gauna ilgalaikio gyventojo leidimą ir kiek jų galiausiai užima renkamas pareigas ar įtakingas pareigas.

Šiandien jaunimas turi daug prasmingų galimybių įsitraukti į Europos gyvenimą. Tokios programos kaip „Erasmus+" suteikia jiems galimybę studijuoti ar savanoriauti užsienyje, kartu per tiesioginę patirtį susipažįstant su gyvenimu kitoje žemyno dalyje. Europos solidarumo korpusas leidžia jaunimui prisidėti prie jiems rūpimų tikslų – nuo vietos bendruomenių rėmimo iki dalyvavimo aplinkosaugos iniciatyvose. Tai daugiau nei galimybės keliauti ar lavinti naujus įgūdžius. Toks dalyvavimas skatina priklausymo jausmą ir padeda jauniems žmonėms suprasti, kad jų balsas svarbus.

Šį įsitraukimą taip pat remia skaitmeninės platformos. Jaunimas gali dalytis savo nuomonėmis ir tiesiogiai reikšti susirūpinimą ES institucijoms per jaunimo elektronines platformas, internetines apklausas, viešas konsultacijas ir socialinės žiniasklaidos kampanijas. Šios priemonės nėra tik simboliniai gestai – tai tikri dalyvavimo ir įtakos kanalai.

Mokyklose aktyvus pilietiškumas – tai ne tik pamokos ar faktai. Tai mokinių parengimas mąstyti, klausinėti ir įsitraukti. Toks mokymasis padeda jiems suprasti teises, pareigas ir gyvenimo bendroje erdvėje su kitais, kurie gali mąstyti ar gyventi kitaip, vertę. Kai kuriose šalyse pilietiškumas dėstomas kaip atskiras dalykas, kitose - jis įtraukiamas į istorijos ar etikos pamokas. Tačiau tikslas išlieka toks pat, t.y. padėti jauniems žmonėms išsakyti savo nuomonę, priimti informacija pagrįstus sprendimus ir prisidėti prie juos supančio pasaulio. Aktyvus pilietiškumas suteikia žmonėms vaidmenį. Tai reiškia turėti teisę pasisakyti, dalyvauti ir suvokti, kad galite padėti formuoti ateitį ne tik teoriškai, bet ir kasdieniame gyvenime (Trumpas aktyvaus Europos pilietiškumo vadovas).

Siekdami įtvirtinti pilietiškumą kaip gyvenimišką patirtį, mokytojai gali įgyvendinti dalyvaujamąją veiklą, kuri atspindi demokratines praktikas. Organizuodami imitacinius Europos Parlamento rinkimus, skatindami mokinių vadovaujamus socialinio poveikio projektus arba vesdami mokyklų referendumus vietos lygmeniu svarbiais klausimais, besimokantieji gali patys patirti pilietinio gyvenimo mechanizmus. Ši veikla lavina bendravimo,

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

derybų ir sprendimų priėmimo įgūdžius, kartu pabrėžiant sąžiningumo, skaidrumo ir įtraukties vertybes. Tokių pratimų susiejimas su realia ES politika, pavyzdžiui, Europos jaunimo metais ar skaitmeninio dalyvavimo platformomis, dar labiau sustiprina jų aktualumą ir padeda mokiniams suvokti save kaip aktyvus Europos demokratinės erdvės dalyvius.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

4. Būsimi iššūkiai ir perspektyvos

4.1 Technologinė pažanga ir skaitmeninė pilietybė

Technologiniai pokyčiai keičia žmonių gyvenimo, mokymosi ir dalyvavimo demokratiniame gyvenime visoje Europos Sąjungoje būdą. Skaitmeninės platformos, nuo dirbtinio intelekto (DI) iki socialinės žiniasklaidos, tapo kasdienės patirties dalimi – jos formuoja tai, kaip asmenys bendrauja, naudojasi paslaugomis, reiškia nuomonę ir dalyvauja visuomenės gyvenime. Šios priemonės suteikia piliečiams, ypač jaunimui, naujų būdų įsitraukti į viešąjį gyvenimą, tačiau jos taip pat atneša naujų pareigų ir rizikų, ypač susijusių su dezinformacija, duomenų privatumu ir algoritmų įtaka.

Dirbtinis intelektas jau naudojamas įvairiose srityse, įskaitant sveikatos priežiūros sistemas, viešąjį administravimą, transportą ir švietimą. Pavyzdžiui, klasėse dirbtinis intelektas naudojamas mokymuisi suasmeninti ir grįžtamajam ryšiui automatizuoti. Tuo tarpu platesnėje visuomenėje jis padeda vyriausybėms gerinti planavimą ir paslaugų teikimą. Tačiau DI sistemos taip pat gali sustiprinti šališkumą, apriboti prieigą prie informacijos ir priimti sunkiai ginčijamus sprendimus. Europos dirbtinio intelekto biuras pradeda daugiašales suinteresuotųjų šalių konsultacijas dėl patikimų bendrosios paskirties dirbtinio intelekto modelių pagal Dirbtinio intelekto įstatymą. Ši iniciatyva papildo kvietimą pareikšti susidomėjimą dalyvauti rengiant pirmąjį bendrosios paskirties DI praktikos kodeksą, kurį numatyta parengti nuo 2024 m. rugsėjo iki 2025 m. balandžio mėn. Remiantis pateikta informacija ir atsakymais į tikslinius klausimus, bus parengtas pradinis Praktikos kodekso projektas. Jame nustatomi aiškūs reglamentai, pagrįsti susijusios rizikos lygiu. Didelės rizikos programos, tokios kaip DI, naudojamas įdarbinant ar teisėsaugoje, turi atitikti griežtus reikalavimus, siekiant apsaugoti žmonių teises. Mažiau jautrioms programoms, tokioms kaip produktų rekomendacijos, taikomas mažiau griežtas reglamentavimas.

Be reguliavimo, ES investuoja į dirbtinį intelektą, kuris tarnauja viešajam interesui. Tokios programos kaip „Skaitmeninė Europa“ ir „Europos horizontas“ finansuoja mokslinius tyrimus, remia tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir stiprina skaitmeninę infrastruktūrą visose valstybėse narėse. Toks požiūris skatina kolektyvinę pažangą ir padeda užkirsti kelią ateičiai,

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

kai tik didelės technologijų įmonės formuos inovacijų kryptį. Tačiau norint, kad šis modelis būtų sėkmingas, žmonės turi suprasti, kokias technologijas jie naudoja ir kaip šios priemonės veikia jų kasdienį gyvenimą (Europos požiūris į dirbtinį intelektą, 2025).

Čia skaitmeninis pilietiškumas tampa esminiu. ES skaitmeninį pilietiškumą laiko daugiau nei skaitmeniniais įgūdžiais – jis apima gebėjimą kritiškai mąstyti internete, pagarbiai bendrauti, saugoti asmens duomenis ir dalyvauti skaitmeninėje demokratijoje. Europos Tarybos inicijuoti Europos skaitmeninio pilietiškumo ugdymo metai (2025 m.) siekia ugdyti šiuos įgūdžius visose švietimo sistemose. Jie skatina mokyklas skatinti ne tik techninius gebėjimus, bet ir pilietinę atsakomybę, įtrauktį ir demokratinį sąmoningumą skaitmeninėse erdvėse („Demokratinės skaitmeninio pilietiškumo galios išlaisvinimas: Europos skaitmeninio pilietiškumo ugdymo metai 2025“, 2025).

Mokyklose tai reiškia, kad mokiniams reikia suteikti laiko ir erdvės užduoti klausimus: Kaip socialinės žiniasklaidos platformos veikia tai, ką matau? Kas yra dezinformacija ir kaip ją atskirti nuo faktų? Kaip renkami ir naudojami mano duomenys? Šios diskusijos gali būti pilietinio ugdymo, istorijos ar etikos pamokų dalis. Jas gali paremti kviestiniai pranešėjai, pavyzdžiui, IT specialistai ar skaitmeninio saugumo gynėjai. Mokyklos gali bendradarbiauti su vietos organizacijomis, NVO ar skaitmeniniais specialistais, kad ištirtų atsakingą skaitmeninį elgesį ir technologijų vaidmenį demokratijoje.

Skaitmeninis dalyvavimas nėra vien teorinė sąvoka. Jauni žmonės gali įsitraukti į realias ES lygmens iniciatyvas, tokias kaip „Erasmus+“, Europos solidarumo korpusas ar Europos jaunimo portalas, kurios suteikia galimybę bendrauti su kitais, prisidėti prie politikos formavimo diskusijų ar remti socialines iniciatyvas. Skaitmeninės priemonės taip pat palengvina dalyvavimą viešose konsultacijose, iniciatyvų pasirašymą ir politinės nuomonės reiškimą tarpvalstybiniu mastu.

Mokytojams rengti mokinius skaitmeniniam pilietiškumui reiškia padėti jiems suprasti skaitmeninį pasaulį ir savo vietą jame. Tai apima mokinių mokymą atsakingai dalyvauti viešajame gyvenime – tiek internete, tiek už jo ribų – ir jų supratimo stiprinimą apie galimybes bei rizikas, kurias atneša technologinė kaita. ES vizijoje skaitmeninės priemonės turėtų ne tik

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

tarnauti ekonominiams tikslams, bet ir prisidėti prie labiau informuotos, įsitraukusios ir įtraukios visuomenės kūrimo.

Kad skaitmeninis pilietiškumas taptų daugiau nei tik pamokos tema, mokytojai gali bendradarbiauti su IT koordinatoriais, skaitmeninio saugumo pareigūnais arba išorės e. saugumo gynėjais, kad kartu kurtų mokymosi patirtį. Šios partnerystės gali atnešti specializuotų žinių į klasę – nuo to, kaip veikia duomenų privatumo įstatymai ES, iki praktinių patarimų, kaip valdyti klaidingą informaciją ar skaitmeninius pėdsakus. Tokios veiklos kaip bendri seminarai, mokinių kuriamos skaitmeninės chartijos arba scenarijais pagrįstos diskusijos apie etiką internete padeda užtikrinti, kad skaitmeniniai kompetencijos būtų pagrįstos realiu pasauliu ir apsaugos sąmoningumu. Toks bendras požiūris taip pat modeliuoja tarpdisciplininį bendradarbiavimą kaip demokratinę praktiką.

4.2 Aplinkos ir socialiniai iššūkiai

Europa patiria didelius aplinkos ir socialinius pokyčius, kurie keičia visuomenių veiklą ir pilietiškumo suvokimą. Pasak Europos aplinkos agentūros (EAA), klimato kaita sparčiai progresuoja visame žemyne. Kylanti temperatūra, dažnesnės sausros, potvyniai ir gaisrai, taip pat biologinės įvairovės nykimas ir tarša daro vis didesnį spaudimą tiek natūralioms ekosistemoms, tiek visuomenės sveikatai. Vien nuo 2021 iki 2023 m. su orais susiję įvykiai padarė daugiau nei 170 mlrd. eurų ekonominių nuostolių. Šie iššūkiai nėra tolimi ar teoriniai – jie daro įtaką maisto gamybai, miestų infrastruktūrai, oro kokybei ir prieigai prie švaraus vandens. Be to, poveikis yra nevienodas: pažeidžiamos grupės dažnai kenčia labiausiai ir joms atsigauti reikia daugiau laiko, o tai dar labiau padidina esamą socialinę nelygybę (Europos aplinkos būklė, 2025).

ES reagavo į tai įtraukdama tvarumą į savo politinės ir teisinės sistemos pagrindą. Europos žaliasis kursas ir Europos klimato įstatymas įpareigoja visas valstybes nares iki 2050 m. pasiekti klimato neutralumą. Ši politika rodo daugiau nei tik institucinius tikslus – ji išreiškia įsipareigojimą ateities kartoms. Mokslininkai tai apibūdina kaip „transformacinio valdymo“ formą, kai sisteminiams pokyčiams reikalingas demokratinis įsitraukimas ir platus visuomenės

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

palaikymas. ES pilietybė nebėra tik teisinis statusas ar mobilumas. Ji apima teisę gyventi sveikoje aplinkoje ir atsakomybę ją saugoti (Europos aplinkos būklė, 2025).

Šis kintantis pielietiškumo supratimas atspindi platesnę tendenciją, siejamą su vadinamąja „ekologine pilietyste“. Čia dalyvavimas reiškia daugiau nei balsavimą ar įstatymų laikymąsi. Tai apima kasdienius sprendimus – kaip vartojame, kaip keliaujame, kaip organizuojame savo bendruomenes – ir dalyvavimą formuojant aplinkosaugos politiką. Šiame kontekste individo vaidmuo persipina su kolektyviniu veikimu, nes bendri pasirinkimai lemia ilgalaikę mūsų visuomenių sveikatą.

Aplinkosaugos teisingumo negalima atskirti nuo socialinio teisingumo. ES „teisingo perėjimo“ vizija siekiama užtikrinti, kad perėjimas prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančios ekonomikos nepadidintų esamos nelygybės. Struktūrinius pokyčius energetikos, žemės ūkio ir pramonės srityse remia socialinės priemonės, skirtos apsaugoti darbuotojus, mažas pajamas gaunančius namų ūkius ir kaimo bendruomenes. Šis dvejopas įsipareigojimas ekologinei ir socialinei sanglaudai atitinka ES pagrindinius solidarumo ir įtraukties principus (Descamps, „Europos pridėtinė vertė, kurią suteikia Sąjungos pilietybė“, 2019).

Europa susiduria su daugybe tarpusavyje susijusių socialinių problemų, reikalaujančių skubaus dėmesio ir aktyvaus visuomenės įsitraukimo. Didžiojoje ES dalyje gyventojai sparčiai sensta, o gimstamumas toliau mažėja. Šis pokytis kelia vis didesnę įtampą sveikatos priežiūros sistemoms, pensijų sistemoms ir darbo rinkoms, keldamas esminius klausimus apie tvarumą, kartų lygybę ir būsimą Europos visuomenių formą. Tuo pačiu metu auganti naujos pasaulinės viduriniosios klasės įtaka, ypač Azijoje ir Afrikos dalyse, keičia geopolitinį ir ekonominį kraštovaizdį. Europos visuomenės turi prisitaikyti, kad išliktų socialiai atsparios ir ekonomiškai konkurencingos, nedidindamos nelygybės.

Darbo rinkos sparčiai kinta. Stabilų, visą darbo dieną užimantį darbą vis dažniau keičia labiau suskaidytos darbo formos, įskaitant darbą platformose, trumpalaikes sutartis ir laisvai samdomų darbuotojų susitarimus. Daugelis jaunų žmonių negali gauti stabilių karjeros galimybių, o vyresnio amžiaus darbuotojams sunku prisitaikyti prie skaitmeninių įrankių ar

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

pokyčių pramonėje. Šie modeliai skatina nesaugumą, mažina socialinį mobilumą ir kelia pavojų, kad susilpnės pasitikėjimas institucijomis, skirtomis ginti pagrindines teises.

Migracija kelia ir kitų iššūkių. Nors ji išlieka pagrindiniu veiksniu sprendžiant darbo jėgos trūkumo ir demografinio nuosmukio problemas, migracija taip pat keičia kultūrinius ir socialinius santykius. Daugelis Europos bendruomenių tapo įvairesnės, tačiau viešajame diskurse dažnai sunku atspindėti šią įvairovę įtraukiai ir prasmingai. Įtampa gali kilti ten, kur integracijos politika yra nepakankamai finansuojama arba kai migrantai susiduria su kliūtimis švietimo, būsto ar užimtumo srityse. Užuot vertinus mobilumą kaip stiprybę, politiniai naratyvai gali jį paversti susiskaldymo tašku.

Skaitmeninis ryšys pakeitė žmonių mokymosi, darbo ir nuomonės formavimo būdus. Jis suteikė asmenims galimybę gauti informaciją ir mobilizuotis sprendžiant socialinius klausimus. Tačiau šis pokytis taip pat gilina skirtumus tarp turinčių skaitmeninių įgūdžių ir jų neturinčių asmenų, taip pat sustiprina dezinformacijos, poliarizacijos ir neapykantos kurstymo poveikį. Internetinės erdvės tampa vis svarbesnės pilietiniame gyvenime, tačiau joms dažnai trūksta reguliavimo, kuris apsaugotų orumą ir tiesą (Hoorens, S., Ghez, J., Guerin, B., Shatz, H., Kadl, 2013).

Mokytojai gali padėti mokiniams tyrinėti ryšį tarp artimiausios aplinkos ir platesnės ES politikos, kurdami pilietinius projektus, pagrįstus vietos aplinkosaugos problemomis. Nesvarbu, ar tai būtų atliekų įpročių kartografavimas mokykloje, ar jų gyvenamųjų namų apylinkių tinkamumo vaikščioti analizė, ar biologinės įvairovės sodo įkūrimas, mokiniai gali tirti ir siūlyti patobulinimus, susijusius su ES strategijomis, tokiomis kaip Europos žaliasis kursas ar Klimato paktas. Stebėdami, kaip vietos veiksmai susiję su žemyno tikslais – naudodamiesi tokiomis priemonėmis kaip ES darnaus vystymosi tikslų stebėjimas arba ES finansuojami aplinkosaugos atvejų tyrimai – mokiniai ugdo stipresnį veiksmų laisvės jausmą ir supranta, kad jų dalyvavimas prisideda prie kolektyvinės, tvarios ateities visoje Europoje.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

4.3 Besikeičiantis ES vaidmuo pasaulinėje arenoje

Europos Sąjunga pamažu keičiasi - iš daugiausia ekonominio veikėjo ji tampa visapusiškesne pasauline veikėja. Šį pokytį ji įgyvendina derindama prekybos politiką, humanitarinę pagalbą, diplomatiją ir saugumo priemones.

ES prekybos politika apima daug daugiau nei vien tarifų mažinimą. Dabar partnerius saisto daugiau nei 70 prekybos susitarimų, dažnai įtraukiančių aplinkosaugos ir darbo nuostatas, pagal sistemą, kuri susieja pasaulinę prekybą su Europos vertybėmis. Euras sustiprina šią įtaką, užtikrindamas valiutos stabilumą. Po pastaruoju metu kilusios įtampos pasaulio ekonomikoje, komentatoriai teigia, kad Europa turi užimti Jungtinių Valstijų paliktą lyderystės spragą ir skatinti taisyklėmis pagrįstą pasaulinę ekonomiką, įtvirtintą ilgalaikėse sąjungose ir bendrose vertybėse (Butler, 2025).

Europos humanitarinė ir vystymosi pagalba teikiama dideliu mastu. ES teikia finansinę ir logistinę paramą krizių zonose ir koordinuoja pagalbą nelaimės atveju per Europos taikos priemonę ir civilinės saugos mechanizmą. Reagavimo į krizes srityje ES delegacijos, kurios yra Išorės veiksmų tarnybos (EIVT) dalis, atlieka pagrindinį vaidmenį tiesiogiai dirbdamos vietoje įvairiose šalyse partnerėse (Europos užsienio ir saugumo politika, 2025). Šie biurai tarnauja ne tik diplomatijai, bet ir skatina demokratiją, žmogaus teises ir teisinę valstybę tiek Europoje, tiek už jos ribų.

EIVT, įsteigta 2011 m., veikia kaip ES diplomatinis korpusas, kuriam vadovauja vyriausiasis įgaliotinis. Turėdama daugiau nei 140 delegacijų visame pasaulyje, ji koordinuoja užsienio reikalų, gynybos, vystymosi ir klimato politikos politiką, sukurdama vieningą ES išorės balsą (Europos užsienio ir saugumo politika, 2025). Šis nuoseklumas padeda užsienio politikai kalbėti vienu balsu įvairiose srityse – nuo taikos derybų iki klimato diplomatijos.

Užsienio ir saugumo sprendimus priima Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba. Šios institucijos nustato ES migracijos, gynybos finansavimo ir strateginio dislokavimo strategiją. ES neturi nuolatinės kariuomenės, tačiau pagal bendrą saugumo ir gynybos politiką (BSGP) ji pradeda civilines ir karines misijas, vadovaudamasi Strateginiu kompasu, siekdama

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

išsaugoti taiką tarptautiniu mastu (Europos užsienio ir saugumo politika, 2025). Naujoji iniciatyva „Pasirengimas 2030“ siekia sutelkti apie 800 mlrd. eurų ES ir nacionalinių išlaidų gynybos projektams, kuriems kyla vis didesnės grėsmės (Veiksmai gynybos srityje siekiant apsaugoti europiečius, 2025).

Šis ES išorės veiksmų pokytis keičia ES pilietybės prasmę. Tokioms teisėms kaip prieglobstis, konsulinė apsauga ir kelionių saugumas dabar įtakos turi ne tik nacionalinė politika, bet ir ES diplomatija bei tarptautiniai susitarimai. Kai ES derasi dėl prekybos susitarimų ar propaguoja žmogaus teises užsienyje, ji padeda užtikrinti saugesnius produktus ir stipresnę teisinę apsaugą savo piliečiams. Kartu šis į išorę orientuotas vaidmuo suteikia naujų pareigų. Piliečiai vis dažniau raginami puoselėti demokratines vertybes, tvarumą ir solidarumą – ne tik Sąjungos viduje, bet ir savo sąmoningumu bei veiksmais už jos ribų.

Sustiprėjęs ES vaidmuo pabrėžia jos piliečių atsakomybę būti informuotiems, balsuoti Europos Parlamento rinkimuose ir dalyvauti politiniuose debatuose. Pavyzdžiui, prekybos atvirumas priklauso nuo piliečių paramos etiškoms tiekimo grandinėms ir pasauliniams darbo standartams. Humanitarinė pagalba atspindi platesnį europiečių supratimą apie pažeidžiamų bendruomenių užsienyje rėmimą.

Saugumo ir gynybos pastangos, pavyzdžiui, vykdomos pagal BSGP, daro tiesioginę įtaką piliečiams per kelionių saugumą ir konsulinę pagalbą. ES stiprinant savo vidaus pajėgumus, piliečiai raginami apsvarstyti, kaip šios pastangos dera su nacionaliniais sprendimais dėl karinių išlaidų ir pilietiniu įsipareigojimu užtikrinti pasaulinį saugumą.

Šiandien piliečiai dalyvauja įvairiuose pilietinio gyvenimo lygmenyse. Nesvarbu, ar tai būtų agitacija už teisingesnius prekybos susitarimus, ar ES delegacijų pastangų demokratijos stiprinimo srityje rėmimas, ar susirūpinimas tarptautinėmis taikos iniciatyvomis, europiečiai vis dažniau imasi pasaulinių pilietinių vaidmenų. ES pilietybės suteikiamos teisės, tokios kaip judėjimo laisvė ir vienodas požiūris kitose valstybėse narėse, priklauso nuo piliečių supratimo, kaip ES juos atstovauja ir gina pasaulinėje arenoje.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Mokyklos ir bendruomenės gali padėti įgyvendinti šią išplėstinę pilietiškumo viziją. Pavyzdžiui, mokiniai galėtų ištirti, kaip vartojimo prekė pasiekia Europos rinkas pagal ES prekybos reglamentus. Arba klasės galėtų imituoti ES užsienio politikos sprendimus, nagrinėdamos, kaip tokios iniciatyvos kaip „Readiness 2030" („Pasirengimas 2030") daro įtaką nacionalinei gynybos politikai ir vietos prioritetams. Tokios veiklos parodo, kaip Briuselyje ar per ES misijas užsienyje priimami sprendimai yra tiesiogiai susiję su kasdieniu gyvenimu.

Šis besikeičiantis pasaulinis vaidmuo skatina ES piliečius mąstyti ir veikti už nacionalinių sienų ribų. Būti ES piliečiu vis dažniau reiškia gyventi Sąjungoje, kuri formuoja, o ne reaguoja į pasaulį. Teisės ir apsauga nebeprasideda ir nesibaigia ties nacionalinėmis sienomis. Jos priklauso nuo Europos diplomatijos, struktūrizuotos prekybos, humanitarinės pagalbos ir kolektyvinės gynybos. Mokykloms ir mokytojams tai reiškia jaunimo švietimą apie pasaulinius pilietiškumo aspektus ir kiekvieno individo vaidmenį jame.

Strateginės autonomijos koncepcija iškilo kaip pagrindinė Europos Sąjungos išorės veiksmų tema, ypač reaguojant į besikeičiančią pasaulinę galios dinamiką ir didėjančius geopolitinius iššūkius. Iš pradžių įsišaknijusi karinėje doktrinoje, strateginė autonomija dabar apima užsienio, gynybos ir ekonominę politiką. Ji atspindi ES ketinimą stiprinti savo gebėjimą veikti savarankiškai, kai to reikia, ir formuoti tarptautinius santykius, kartu išlaikant atvirumą daugiašaliam bendradarbiavimui. Ši evoliucija tapo ypač reikšminga po Rusijos plataus masto invazijos į Ukrainą 2022 m. ES reagavo ne tik vieningu sankcijų režimu, bet ir paspartindama priemones, skirtas energetinei priklausomybei nuo Rusijos mažinti, pradėdama „ REPowerEU" planą ir gilindama saugumo bendradarbiavimą tiek viduje, tiek su NATO. Strateginė autonomija šiame kontekste reiškia tiek į vidų orientuotą atsparumą – ES gynybos pramonės ir tiekimo grandinių stiprinimą – tiek į išorę orientuotą gebėjimą veikti pasauliniu mastu, remiant Europos vertybes ir interesus. Tai tiesiogiai susiję su vis didėjančiu „Europos suvereniteto" vartojimu kaip terminu, reiškiančiu Sąjungos siekį kontroliuoti pagrindines politikos sritis.

Teisiniu ir politiniu požiūriu strateginė autonomija skatina apmąstyti suverenitetą ir kompetenciją ES institucinėje sistemoje. Ji nekvestionuoja suvereniteto šaltinio, kuris lieka

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

valstybių narių rankose, bet sutelkia dėmesį į Sąjungos gebėjimo savarankiškai įgyvendinti savo išorės tikslus užtikrinimą. Tai ypač akivaizdu ekonomikos ir prekybos politikoje, kur naujos priemonės, tokios kaip Kovos su prievarta priemonė, siekia apsaugoti ES sprendimus nuo užsienio kišimosi. Čia strateginė autonomija panaikina tradicines ribas tarp kietosios ir švelniosios galios, išplėsdama nepriklausomumo logiką į tokias sritis kaip skaitmeninis reguliavimas, tiekimo grandinės saugumas ir sankcijos. Šios koncepcijos plėtra priartino ES prie vieningo požiūrio į išorės veiksmus, tačiau jos sėkmė priklauso nuo valstybių narių politinės valios, ypač gynybos srityje. Nors dabar egzistuoja bendros priemonės, įskaitant Europos gynybos fondą ir koordinuotus pramonės projektus, integracijos spragų išlieka. Ar strateginė autonomija lems gilesnį teisinį suvienijimą, ar sustiprins lankstų bendradarbiavimą, priklausys nuo to, kaip bus valdomos būsimos krizės ir kaip valstybės narės derins nacionalinius prioritetus su bendrais Europos tikslais (Beaucillon, 2023).

Realaus laiko įvykių, tokių kaip ES atsakas į humanitarines krizes, prekybos derybos ar pasauliniai aplinkosaugos aukščiausiojo lygio susitikimai, analizė padeda mokiniams susieti abstrakčius pilietinius principus su realaus pasaulio kontekstais. Dirbdami su patikimais naujienų šaltiniais, ES pranešimais spaudai ir skaitmeninėmis platformomis, tokiomis kaip ES akademija ar Europos Parlamento tiesioginės transliacijos, pedagogai gali padėti mokiniams kritiškai išnagrinėti, kaip ES derina savo vidines vertybes su išorės veiksmais. Tai taip pat lavina skaitmeninį raštingumą, kritinį mąstymą ir supratimą apie pasaulinę tarpusavio priklausomybę – esminius informuoto Europos pilietiškumo požymius.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

5. Europinės priklausomybės jausmo ugdymas mokyklose

5.1 Praktinė integracija klasėje

Kad mokiniai jaustųsi priklausantys Europai, jie pirmiausia turi suprasti, kaip ES yra susijusi su jų pačių gyvenimu, vertybėmis ir bendruomenėmis. Mokyklos turi unikalią galimybę padėti užmegzti šį ryšį – ne abstraktaus mokymo, o įpindamos ES pilietybę į kasdienį mokymąsi.

Tai prasideda nuo to, kad ES tapatybė taptų matoma ir apčiuopiama. Mokytojai gali:

- Minint Europos dieną (gegužės 9 d.) organizuoti teminių pamokų savaitę ir kūrybines veiklas.
- Sukurti „Europos sieną“, kurioje atsispindėtų mokinių šeimų istorijos, kalbos ar keliavimo bei mobilumo patirtys Europoje.
- Vykdyti tarpdalykinius projektus: susieti matematiką su ES biudžetais, geografiją su sanglaudos politika arba meną su „Erasmus+“ pasakojimu.

Pavyzdys: literatūros pamokoje mokiniai skaito Europos autoriaus kūrinį ir aptaria tapatybės, migracijos ar priklausymo temą, o tuomet žemėlapyje pažymi, kur autorius gyveno, analizuoja politikos priemones, kurios sudarė sąlygas jo judumui.

Pilietiškumo ugdymas neturėtų būti skirtas vien pilietiniam ugdymui. Nesvarbu, ar tai būtų biologija, kalbotyra, ar technologijos, pamokose galima įtraukti:

- Teisės ir pareigos iš Europos perspektyvos.
- Solidarumo ir įvairovės, kaip klasės vertybių, suvokimas.
- Dalyvavimas skaitmeninėse platformose, tokiose kaip „eTwinning“, kur mokiniai bendradarbiauja įvairiose šalyse.

Vienas iš galingų būdų ugdyti priklausymo jausmą yra mokinių savarankiškumas. Leiskite mokiniams vadovauti:

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Organizuoti visos mokyklos mastu ES pažinimo kampaniją arba mokinių tinklalaidę tema „Ką man reiškia būti europiečiu?“.
- Surengti mini referendumus vietos klausimais ir palyginti juos su tuo, kaip vyksta sprendimų priėmimas ES lygmeniu.
- Imituoti ES Tarybos posėdį, kuriame būtų nagrinėjama jiems rūpima tema, pavyzdžiui, psichinė sveikata ar skaitmeninė gerovė.

Priklausymas nėra pasyvi tapatybė. Tai gebėjimas matyti save kaip aktyvų dalyvį – žmogų, kuris gali prisidėti prie bendruomenės, kuriai priklauso, kūrimo ir formavimo, įskaitant ir Europą.

5.2 Ilgalaikis poveikis ir mokytojų profesinis tobulėjimas

Vienkartinės veiklos negali užtikrinti, kad mokyklos tvariai ugdytų europinio priklausymo jausmą. Mokyklos kultūra – nuo vadovybės iki klasės mikroklimato – turėtų įkūnyti įtraukties, smalsumo ir tarpusavio ryšio vertybes.

Profesinis tobulėjimas yra būtinas. Mokytojams reikia:

- Galimybes keistis gerąja patirtimi su kolegomis iš kitų Europos šalių (pvz., per Erasmus+ mokytojų mobilumo veiklas).
- Prieiga prie praktinių priemonių rinkinių ir tęstinio profesinio tobulėjimo modulių, kaip mokyti Europos pilietiškumo vietos lygmeniu aktualiu būdu.
- Skatinimą apmąstyti savo pačių europinę tapatybę ir klasėje vyraujančias nuostatas.

Štai keli veiksmai, kurių gali imtis mokyklos:

- Suburti mokyklos darbuotojų Europos tapatybės darbo grupę, kuri kartu kurtų ilgalaikę viziją.
- Įtraukti ES temas į mokyklos strategiją – nuo tvarumo planų iki skaitmeninės įtraukties.
- Integruoti mokinių atstovavimo mechanizmus, pavyzdžiui, tarybas ar asamblėjas, atspindinčias demokratines praktikas ES lygmeniu.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Kai mokytojai šiame kelyje jaučia palaikymą, laimi mokiniai. Mokykla tampa ne tik kaip mokymo vieta, bet ir kaip savotiškas Europos mikropasaulis – įvairus, pagarbus, dalyvavimu grįstas ir orientuotas į ateitį.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

6. Edukacinės ir metodinės rekomendacijos

6.1 Mokymo strategijos

Veiksmingas ES pilietiškumo ugdymas reikalauja pereiti nuo žinių perteikimu grįsto mokymo modelio prie transformuojančios pedagogikos. Tai apima dialoginius metodus, tyrinėjimu grindžiamą mokymąsi ir kritinę refleksiją. Remiantis naujausiais tyrimais ir ES gairėmis (Descamps, 2019b), rekomenduojamos keturios pagrindinės strategijos:

- Projektinis mokymasis: skatina mokinių inicijuotą realių iššūkių tyrinėjimą (pvz., visos mokyklos mastu kuriant kampaniją apie Europos vertybes ar tvarumą).
- Atvejo analizė: naudodamiesi šiuolaikiniais ES atvejų tyrimais, tokiais kaip derybos dėl klimato kaitos, piliečių iniciatyvos ar migracijos politika, mokiniai lavina analitinius įgūdžius, pagrįstus teisinėmis ir pilietinėmis sistemomis.
- Svarstomasis dialogas: struktūruotos diskusijos, kuriose mokiniai vertina įrodymus, derina skirtingus požiūrius ir kartu kuria supratimą apie ginčytinus klausimus, pavyzdžiui, skaitmenines teises ar tapatybę.
- Simuliacija ir vaidmenų žaidimai: suteikia patyriminę galimybę susipažinti su ES sprendimų priėmimo procesu, stiprina institucijų pažinimą ir demokratinę empatiją.

Siekiant maksimalaus poveikio, strategijos turėtų būti susietos su kompetencijų sistemomis, tokiomis kaip Europos Tarybos demokratinės kultūros kompetencijų orientacinė sistema (RFCDC).

Į mokymą įtraukiant projektinio mokymosi veiklas, pavyzdžiui, imituojamą „ES jaunimo tarybą“, mokiniams galima suteikti prasmingų, praktinių patirčių, kurios susieja pamokose įgyjamas žinias su realiais demokratiniais procesais. Šioje veikloje mokiniai prisiima skirtingų ES valstybių narių ir Turkijos atstovų vaidmenis, dalyvauja struktūruotose diskusijose ir kolektyviai priima sprendimus su jaunimu susijusiais politikos klausimais, tokiais kaip aplinkos apsauga, migracija ar užimtumo galimybės. Per šias imituojamas derybas besimokantieji įgyja įžvalgų apie sutarimo siekimo, diplomatijos ir politikos formavimo sudėtingumą Europos kontekste. Toks požiūris ne tik pagilina jų supratimą apie ES institucijas ir pilietinį dalyvavimą,

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

bet ir stipriai atitinka Turkijos mokymo programos akcentuojamą „aktyvų pilietiškumą“ ir „demokratiją bei žmogaus teises“. Susiejęs vadovėlių teoriją su šiuolaikiniais Europos pilietiniais iššūkiais, mokytojai gali ugdyti mokinių kritinį mąstymą, empatiją ir bendros atsakomybės jausmą kaip aktyviems piliečiams demokratinėje visuomenėje.

6.2 Skaitmeniniai įrankiai ir ištekliai

Skaitmeninė aplinka atveria naujas erdves dalyvavimui, bendradarbiavimui ir žinių kūrimui. Tačiau skaitmeninė integracija turėtų būti grindžiama kritiniu sąmoningumu ir įtrauktimi.

Skaitmeniniai įrankiai ir ištekliai ES pilietiškumo ugdymui (skirti naudojimui klasėje)

- **ES akademija**

  https://academy.europa.eu

  Kas tai yra?: Nemokama Europos Komisijos mokymosi platforma, siūlanti internetinius kursus apie ES valdymą, pilietines teises, įtrauktį ir skaitmeninį dalyvavimą.

  Naudojimas klasėje: naudokite trumpus vaizdo įrašų modulius, kad kartu su mokiniais mokytumėtės (pvz., „Kaip veikia ES“), arba vyresniems mokiniams priskirkite mikrosertifikatus kaip projektais pagrįsto mokymosi dalį.
- **Europos mokyklinio ugdymo platforma (ESEP) — „eTwinning**

  https://www.etwinning.net

  Kas tai yra?: platforma, jungianti mokyklas visoje Europoje bendradarbiavimo projektams realiuoju laiku.

  Naudojimas klasėje: pradėkite bendrą ES pilietiškumo projektą su užsienio partnere klase – tokiomis temomis kaip jaunimo balsavimas, tapatybė ar klimato kaita – naudodami bendras virtualias erdves, žurnalus ir žiniasklaidą.
- **„Europeana“**

  https://www.europeana.eu

  Kas tai yra?: daugiakalbis skaitmeninis archyvas, kuriame yra daugiau nei 50 milijonų

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

kultūros vertybių iš Europos muziejų, galerijų ir bibliotekų.

Naudojimas klasėje: tyrinėkite artefaktus, vaizdus ir parodas, susijusias su Europos istorija, tapatybe ir žmogaus teisėmis. Puikiai tinka vaizdiniam pasakojimui, laiko juostos projektams ar „Europos atminties sienoms".

- **„Eurodesk"**

  https://www.eurodesk.eu

  Kas tai yra?: jaunimo informacijos tinklas, padedantis jaunimui atrasti ES finansuojamas programas ir mobilumo galimybes.

  Naudojimas klasėje: įkurkite „Mobilumo kampelį", kuriame mokiniai ieško ir pristato savanorystės, kelionių ar pilietinio dalyvavimo galimybes visoje Europoje.

- **ES jaunimo portalas**

  https://youth.europa.eu

  Kas tai yra?: centrinė platforma, kurioje skelbiamos jaunimui skirtos naujienos, politika, finansavimo galimybės ir demokratinis įsitraukimas.

  Naudojimas klasėje: naudokite ją kaip atspirties tašką diskusijoms apie jaunimo prioritetus, prieigos teises arba organizuoti imitacines kampanijas, pagrįstas realiomis ES iniciatyvomis.

- **„Mentimeter"**

  https://www.mentimeter.com

  Kas tai yra?: interaktyvi realiojo laiko priemonė apklausoms, žodžių debesims, viktorinoms ir klausimų bei atsakymų sesijoms.

  Naudojimas klasėje: atlikite nuomonės apklausas diskusijų apie ES vertybes metu, patikrinkite supratimą po pamokų apie institucijas arba leiskite mokiniams anonimiškai pateikti klausimus skaitmeninio pilietiškumo pamokos metu.

- **„Padlet"**

  https://www.padlet.com

  Kas tai yra?: Vizualinė platforma bendradarbiavimo lentoms, kuriose mokiniai gali skelbti mintis, medijos failus ir nuorodas.

  Naudojimas klasėje: Naudokite „Padlet", kad rinktumėte mokinių apmąstymus tema

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

„Ką man reiškia būti europiečiu?“, stebėtumėte klasės pažadus darnaus vystymosi tikslų savaitės metu arba kartu sukurtumėte pilietinių terminų žodyną.

Patarimai, kaip kurti internetines bendruomenes visoje Europoje:

- Pradėkite nuo „eTwinning“: naudodamiesi „eTwinning“ užregistruokite savo mokyklą ir peržiūrėkite esamus projektų forumus. Prisijunkite prie teminių grupių (pvz., „Jaunimo dalyvavimas“ arba „DVT ugdymas“), kad susisiektumėte su bendraminčiais pedagogais.
- Kartu sukurkite projekto chartiją: kartu su savo partnere (-ėmis) mokykla (-omis) sukurkite trumpą susitarimą, kuriame būtų išdėstyti bendri tikslai, temos (pvz., klimatas, žmogaus teisės) ir mokinių vaidmenys. Naudokite jį kaip bendro planavimo pagrindą.
- Naudokite bendras platformas: derinkite tokias priemones kaip „Padlet“ (mokinių refleksijoms), „Google Docs“ (bendram rašymui) ir „Zoom“ arba „eTwinning Live Events“ (dialogui realiuoju laiku).
- Kurti tarpvalstybinius iššūkius: parengti interaktyvias veiklas, tokias kaip „virtualūs ES Parlamento debatai“ arba skaitmeninė DVT lobių paieška. Keisti mokinių vadovavimo vaidmenis, kad būtų skatinamas lygiateisis dalyvavimas.
- Ugdykite pasitikėjimą ir matomumą: skatinkite mokinius kas savaitę skelbti atnaujinimus, nuotraukas ar trumpus vaizdo įrašus. Apsvarstykite galimybę sukurti bendrą tinklaraštį ar skaitmeninę parodą, kurioje būtų pristatyti rezultatai ir kartu apmąstytas mokymasis.
- Vertinkite kartu: naudokite „Mentimeter“ arba „Kahoot!“, kad atliktumėte bendras viktorinas arba atsiliepimų sesijas. Organizuokite tarpusavio vertinimą tarp skirtingų šalių mokinių, kad gilintumėte tarpkultūrinį supratimą ir bendros atsakomybės jausmą.

6.3 Novatoriški mokymosi metodai

Pilietinio ugdymo inovacijos apima ne tik naujus įrankius, bet ir naują mąstyseną. Šios pedagoginės kryptys padeda stiprinti įtrauktį, veiklumą ir demokratinį mokymąsi:

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Žaidifikacija pilietinio supratimo ugdymui

Įtraukite žaidimo elementus (pvz., taškus, vaidmenis, laiko ribotas užduotis), kad mokiniai interaktyviai tyrinėtų ES institucijas, teisines teises ar žmogaus teisių sistemas. Pavyzdys: imituokite Europos Parlamento debatus, kuriuose mokiniai pelno ženklelius už sėkmingas derybas ar gebėjimą pasiekti kompromisą.

Patirtinis pilietinis mokymasis

Įtraukite besimokančiuosius į praktinius projektus, kuriais sprendžiamos realios jų mokyklos ar bendruomenės problemos, pavyzdžiui, prieinamumas, aplinkosauginis teisingumas ar jaunimo dalyvavimas, ir susiekite jas su ES politikos temomis, tokiomis kaip Europos žaliasis kursas ar pagrindinės teisės.

Tarpusavio ir kartų demokratinis mokymasis

Skatinti mokinių ir bendruomenės narių (pvz., vietos pareigūnų, vyresnio amžiaus rinkėjų) mokymąsi ir dialogą, siekiant tyrinėti pilietinį gyvenimą skirtingose kartose. Tai skatina aktyvų klausymąsi, kritinį klausimų kėlimą ir gilesnį pilietinių tradicijų bei inovacijų ES supratimą.

Pilietinio dizaino mąstymas

Taikyti dizaino mąstymo procesus – įsijausti, apibrėžti, idėjas kurti, prototipuoti, išbandyti – demokratiniams iššūkiams spręsti. Mokiniai gali pertvarkyti savo mokyklos tarybos procesus arba pasiūlyti vietos tvarumo iniciatyvą, įkvėptą ES sanglaudos tikslų arba Darnaus vystymosi tikslų.

„Jaunimas už žaliąją Europą“

Suteikus mokiniams galimybę kurti ir įgyvendinti socialines iniciatyvas, jie tampa aktyviais savo bendruomenių kūrėjais ir kartu gilinasi į aktualius ES prioritetus. Spręsdami tokius klausimus kaip klimato kaita, lyčių lygybė ar skaitmeninės teisės, mokiniai patiria, kaip pilietinės vertybės virsta apčiuopiamais socialiniais veiksmais. Šis patirtinio mokymosi procesas stiprina jų lyderystės, komandinio darbo ir atstovavimo gebėjimus, nes jie prisiima atsakomybę už savo projektų planavimą, įgyvendinimą ir apmąstymą. Tokia veikla glaudžiai atspindi Turkijos nacionalinio švietimo ministerijos viziją, kaip ugdyti XXI amžiaus kompetencijas, įskaitant bendradarbiavimą, problemų

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

sprendimą ir skaitmeninį raštingumą. Dar svarbiau, kad šios iniciatyvos puoselėja savanorystės ir visuomenės įsitraukimo dvasią, sustiprindamos nacionalinės mokymo programos tikslą ugdyti atsakingus, dalyvaujančius piliečius, galinčius susieti vietos bendruomenės poreikius su platesniais Europos tikslais.

Inovacijos taip pat reiškia mokymo pritaikymą įvairiems besimokantiesiems. Universalaus mokymosi dizaino principai gali užtikrinti prieinamumą ir įsitraukimą visiems mokiniams, įskaitant turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) ar kilusius iš migrantų šeimų.

6.4 Vertinimo metodai

ES pilietiškumo ugdymo vertinime pirmenybė turėtų būti teikiama formuojamiesiems, refleksyviesiems ir dalyvaujamiesiems modeliams. Nors žinios apie institucinius faktus išlieka būtinos, vienodas dėmesys turėtų būti skiriamas nuostatoms, vertybėms ir kompetencijoms.

Rekomenduojami metodai:

- Refleksijos dienoraščiai: leidžia mokiniams apmąstyti ir analizuoti kintančius požiūrius į pilietiškumą, tapatybę ir dalyvavimą.
- Portfolio vertinimas: padeda stebėti daugialypį mokymąsi per rašytinius darbus, kūrybinius produktus ir savivertinimą.
- Kolegų ir savęs vertinimas: skatina metakogniciją ir pilietinę atsakomybę.
- Kompetencijų vertinimo kriterijai: gali būti derinamos su RFCDC ar panašiomis sistemomis, vertinant tarpkultūrinį supratimą, empatiją ir kritinį mąstymą.

Apibendrinamosios užduotys gali apimti:

- Realaus Europos Teisingumo Teismo (ETT) sprendimo analizė.
- Diskusijos apie ES plėtros scenarijus.
- Su DVT arba ES politikos tikslu suderintos informavimo kampanijos kūrimas.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

7. Santrauka ir svarbiausios išvados

7.1 Pagrindinių sąvokų santrauka

Europos Sąjungos pilietybė yra daugiau nei teisinė sistema – tai dalyvaujamoji, etinė ir įtrauki tapatybė, pagrįsta teisėmis, pareigomis ir bendromis vertybėmis. Įvesta Mastrichto sutartimi ir išplėsta vėlesniais teisiniais dokumentais bei teismų praktika, ES pilietybė suteikia asmenims teises, kurios peržengia nacionalines sienas.

Pagrindiniai šiame vadove nagrinėjami aspektai:

- ES pilietybės teisinė ir institucinė sistema (SESV, Pagrindinių teisių chartija).
- Judėjimo laisvė, politinis dalyvavimas, konsulinė apsauga ir peticijos teisė.
- Pilietybės evoliucija nuo rinkos teisėmis pagrįstų teisių iki beveik konstitucinio statuso.
- ES institucijų vaidmuo skatinant pilietinį įsitraukimą (pvz., EPI, Europos Parlamentas).
- Europinės tapatybės samprata kaip daugiasluoksnė, pilietinė ir įtrauki.
- Aktyvaus pilietiškumo aktualumas tiek analoginėje, tiek skaitmeninėje viešojoje erdvėse.
- Aplinkosaugos ir skaitmeniniai iššūkiai kaip neatsiejama pilietinio ugdymo ateities dalis.

Šie elementai kartu sudaro sudėtingą ir dinamišką pilietiškumo modelį, reikalaujantį ir supratimo, ir veiksmų – tiek klasėje, tiek už jos ribų.

7.2 Refleksijos klausimai

Siekiant skatinti profesinį tobulėjimą ir kritinį įsitraukimą, mokytojai ir mokiniai raginami apsvarstyti šiuos klausimus:

- Ką reiškia būti ir šalies, ir ES piliečiu šiandieninėje Europoje?
- Kaip skaitmeniniai ir aplinkosaugos iššūkiai keičia piliečių teises ir pareigas?
- Kokios struktūrinės kliūtys trukdo jaunimui visapusiškai įsitraukti į ES demokratinį gyvenimą?

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

- Kaip mokyklos gali tapti įtraukios, kritiškos ir dalyvavimu grindžiamos europinės pilietystės „inkubatoriais“?
- Kokie ES tapatybės aspektai yra reikšmingiausi mano mokiniams ir kaip galiu juos įtraukti į dialogą su vietos ar nacionaliniais naratyvais?

7.3 Praktinis pritaikymas

- Naudoti vadovą kaip pagrindą kuriant tarpdisciplininius modulius, jungiančius pilietinį ugdymą, istoriją, skaitmeninį raštingumą ir aplinkos mokslą.
- Į pilietinį mokymąsi (pvz., mokinių portfolio, debatus ES tema) įtraukti refleksyvųjį ir dalyvaujamąjį vertinimą.
- Supažindinti mokinius su realiomis dalyvavimo platformomis ir įrankiais (pvz., ECI, ES jaunimo portalu, „Erasmus+“).
- Dalytis mokymosi rezultatais su platesne mokyklos bendruomene per parodas, viešojo kalbėjimo renginius arba bendradarbiaujant su vietos valdžia.

Svarbiausia – stiprinti pedagogų pasitikėjimą organizuojant pilietinį ugdymą, kuris būtų:

- Grindžiamas teisėmis
- Orientuotas į mokinį
- Nukreiptas į ateitį
- Įtraukia visus besimokančiuosius

Siejant ES pilietiškumą su jaunų žmonių kasdienėmis patirtimis ir realijomis, mokyklos gali atlikti transformuojantį vaidmenį rengiant naują demokratinių, aktyvių ir atsparių europiečių kartą.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

8. Savęs vertinimo ir testo klausimai

8.1 Savikontrolės klausimai

Šie atviri klausimai padeda mokiniams įvertinti, kaip kinta jų supratimas apie ES piliestystę, siejant ją su asmenine tapatybe ir pilietiniu įsitraukimu.

1. Kaip suprantu ryšį tarp nacionalinės ir ES pilietybės?
2. Kokiais atžvilgiais jaučiuosi Europos bendruomenės dalimi? Kokiais atžvilgiais ne?
3. Kuriomis ES pilietybės teisėmis pasinaudojau arba norėčiau pasinaudoti ir kodėl?
4. Kaip, mano nuomone, ES remia jaunimo įtrauktį ir demokratinį dalyvavimą?
5. Kokius iššūkius matau įgyvendindamas skaitmeninį ar aplinkosauginį pilietiškumą?
6. Kaip galiu prisidėti prie savo vietos ar mokyklos bendruomenės formavimo kaip aktyvus ES pilietis?
7. Ką man reiškia solidarumas Europos pilietybės kontekste?
8. Kaip atpažinti ir reaguoti į dezinformaciją ar šališkumą internetinėse pilietinėse diskusijose?
9. Kokiose ES programose ar galimybėse (pvz., „Erasmus+“, jaunimo forumuose) norėčiau dalyvauti ir kodėl?
10. Kokiais būdais mano tapatybė – kultūrinė, kalbinė ar socialinė – gali praturtinti įvairiapusės Europos pilietybės idėją?

8.2 Žiniomis pagrįsti klausimai

Šie klausimai tikrina besimokančiųjų gebėjimą atsiminti pagrindinę teisinę, institucinę ir su politika susijusią informaciją.

1. Kada oficialiai buvo įvesta ES pilietybė?
   a) 1957 m.
   b) 1986 m.
   c) 1992 m.
   d) 2007 m.
2. Kuris SESV straipsnis nustato ES pilietybės teisinį pagrindą?

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

a) 15 straipsnis
b) 20 straipsnis
c) 45 straipsnis
d) 25 straipsnis

3. Kas yra Europos piliečių iniciatyva?

a) Jaunimo mainų platforma
b) Teisė balsuoti visuose nacionaliniuose rinkimuose
c) Mechanizmas, leidžiantis piliečiams siūlyti ES teisės aktus
d) Regioninės plėtros planavimo įrankis

4. Kuri iš šių ES institucijų leidžia piliečiams tiesiogiai dalyvauti priimant sprendimus?

a) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
b) Europos Centrinis Bankas
c) Europos piliečių iniciatyva
d) Europos investicijų bankas

5. Koks yra Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos vaidmuo?

a) Jame pateikiamos gairės, bet jis neturi teisinio statuso
b) Taikoma tik ES kandidatėms
c) Jame įtvirtintos privalomos teisės ir principai ES institucijoms ir valstybėms narėms taikant ES teisę
d) Taikoma tik ES piliečiams, keliaujantiems į užsienį

11. Kuri sutartis išaiškino, kad ES pilietybė papildo, bet nepakeičia nacionalinės pilietybės?

a) Amsterdamo sutartis
b) Mastrichto sutartis
c) Lisabonos sutartis
d) Nicos sutartis

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

12. Kurią ES instituciją tiesiogiai renka ES piliečiai?

    a) Europos Komisija

    b) Europos Parlamentas

    c) Europos Vadovų Taryba

    d) Europos Sąjungos Taryba

13. Kokias teises turi ES piliečiai, būdami už ES ribų esančioje ne ES šalyje?

    a) Patekimas į ES ambasadas

    b) Diplomatinė apsauga iš bet kurios ES šalies konsulato

    c) Automatinis vizų režimo atleidimas

    d) Nemokama Komisijos teikiama teisinė pagalba

14. Kuri iš šių teisių *nėra* suteikiama ES pilietybės?

    a) Teisė pateikti peticiją Europos Parlamentui

    b) Teisė į diplomatinį imunitetą

    c) Teisė balsuoti Europos Parlamento rinkimuose

    d) Teisė susisiekti su ES ombudsmenu

15. Koks yra pagrindinis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos bruožas?

    a) Taikoma tik nacionalinėms vyriausybėms

    b) Jis yra neįpareigojantis ir simbolinis

    c) Jis turi visišką teisinę galią ES teisinėje sistemoje

    d) Tai taikoma tik ES Parlamento nariams

Atsakymų raktas (tik mokytojams)

1. c) 1992 m.
2. b) 20 straipsnis
3. c) Mechanizmas, leidžiantis piliečiams siūlyti ES teisės aktus
4. c) Europos piliečių iniciatyva

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

5. c) Jame įtvirtintos privalomos teisės ir principai ES institucijoms ir valstybėms narėms taikant ES teisę.
6. c) Lisabonos sutartis
7. b) Europos Parlamentas
8. b) Diplomatinė apsauga iš bet kurios ES šalies konsulato
9. b) Teisė į diplomatinį imunitetą
10. c) Jis turi visišką teisinę galią ES teisinėje sistemoje

8.3 Taikomieji pratimai

Šios veiklos skatina kritinį mąstymą, bendradarbiavimą ir žinių pritaikymą praktinėse situacijose.

1 veikla: Pilietiškumo auditas. Mokiniai atlieka asmeninį arba klasės auditą apie pilietiškumo įrankių (pvz., balsavimo teisių, informacinių platformų, kalbinė pagalba) prieinamumą. Rezultatus galima pristatyti trumpame pristatyme.

2 veikla: Sutarčių laiko juosta. Dirbdami grupėse, mokiniai sukuria vaizdinę ES sutarčių (nuo Mastrichto iki Lisabonos) laiko juostą ir pabrėžia, kaip kiekviena iš jų išplėtė pilietines teises.

3 veikla: Piliečių iniciatyvos imitacija. Mokiniai parengia bandomąjį Europos piliečių iniciatyvos pasiūlymą jaunimui aktualia tema (pvz., klimato kaitos veiksmai, psichinė sveikata, skaitmeninis privatumas), nurodydami pavadinimą, tikslus ir argumentus.

4 veikla: Tapatybės žemėlapis. Naudodamiesi šablonu, mokiniai nubraižo, kaip, jų manymu, sąveikauja jų asmeninė, nacionalinė ir europinė tapatybės. Po to seka apmąstymai apie įtrauktį, įvairovę ir priklausymą.

5 veikla: Diskusija apie pasaulinius iššūkius. Suskirstykite klasę į delegacijas, atstovaujančias ES institucijoms. Diskutuokite apie neseniai iškilusį pasaulinį iššūkį (pvz., humanitarinę pagalbą, migracijos politiką) per ES pilietybės ir vertybių prizmę.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

9. Priedai

9.1 Žodynėlis

Aktyvus pilietiškumas – dalyvavimas bendruomenės gyvenime savanoriaujant, balsuojant, dalyvaujant viešose diskusijose arba organizuojant projektus, skirtus spręsti bendrus rūpesčius.

Pagrindinių teisių chartija – dokumentas, kuriame išdėstytos visų ES gyvenančių asmenų pagrindinės teisės ir laisvės, įskaitant orumą, lygybę, teisingumą ir švietimą.

Pilietiškumo ugdymas – mokymas ir mokymasis apie teises, pareigas, dalyvavimą ir tapatybę pilietiniame ir politiniame kontekste.

Skaitmeninis pilietiškumas – atsakingas, etiškas ir informuotas skaitmeninių technologijų naudojimas bendravimui, dalyvavimui ir aktyvizmui.

Europos piliečių iniciatyva (EPI) – priemonė, leidžianti ES piliečiams siūlyti naujus ES teisės aktus, surinkus bent milijoną parašų iš septynių valstybių narių.

Europos žaliasis kursas – ES strateginis veiksmų planas, kuriuo siekiama iki 2050 m. neutralizuoti poveikį klimatui ir skatinti tvarumą visuose politikos sektoriuose.

Judėjimo laisvė – tai ES piliečių teisė gyventi, dirbti, studijuoti ar išeiti į pensiją bet kurioje kitoje ES valstybėje narėje nereikalaujant specialių leidimų.

Įtrauktis – švietimo ir pilietinė praktika, užtikrinanti, kad visi asmenys, nepaisant jų kilmės ar gebėjimų, galėtų visapusiškai dalyvauti socialiniame ir demokratiniame gyvenime.

Lisabonos sutartis – 2007 m. sutartis, kuria reformuota ES institucinė struktūra ir sustiprintas ES pilietybės teisinis pagrindas.

Daugiapakopis valdymas – sistema, kurioje politinė valdžia dalijamasi vietos, nacionaliniu ir viršvalstybiniu lygmenimis (pvz., ES institucijose).

Transformacinė pedagogika – tai edukaciniai metodai, skirti skatinti besimokančiųjų kritinį sąmoningumą, savarankiškumą ir demokratines vertybes.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

9.2 Santrumpų sąrašas

DI – dirbtinis intelektas

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

EPI – Europos piliečių iniciatyva

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

ES – Europos Sąjunga

BDAR – Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas

EP narys – Europos Parlamento narys

PBL – projektinis mokymasis

RFCDC – demokratinės kultūros kompetencijų orientacinė sistema

SEN – specialieji ugdymo poreikiai

DVT – darnaus vystymosi tikslas

ES sutartis – Europos Sąjungos sutartis

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

9.3 Papildoma literatūra

- Europos Parlamento ekspertų grupė – pilietinio įsitraukimo apžvalga

https://www.europarl.europa.eu/thinktank/lt/document/EPRS_BRI(2023)747459

Politikos apžvalga apie pilietinį įsitraukimą ES, kurioje nagrinėjamas jaunimo dalyvavimas, demokratiniai iššūkiai ir instituciniai atsakai.

- „Eurydice" – pilietiškumo ugdymo apžvalga

https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/topics/citizenship-education

Pateikiami lyginamieji duomenys apie tai, kaip ES šalys struktūrizuoja pilietiškumo ugdymą mokyklose, įskaitant ugdymo programos turinį ir nacionalines strategijas.

- Europos Taryba – Europos pilietiškumo ugdymo erdvė

https://www.coe.int/en/web/education/european-space-for-citizenship-education

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Remia demokratinių kompetencijų ugdymą švietimo srityje, įskaitant mokymo priemones, politikos sistemas ir kultūrų dialogą.

- EERA – Pilietiškumo ugdymas Europoje ir už jos ribų

https://eera-ecer.de/ecer-2023-glasgow/ecer-programme/eera-sessions/citizenship-education-in-europe-and-beyond-the-role-of-research

Europos edukacinių tyrimų asociacijos sesijų archyvas, kuriame daugiausia dėmesio skirta tam, kaip tyrimai veikia pilietinio ugdymo praktiką ir politiką.

- Bauböck , R. (2019). *Diskusijos apie Europos pilietybę*. Springer.
- Europos Taryba (2018). *Demokratinės kultūros kompetencijų orientacinė sistema (RFCDC)*.
- Europos Komisija. (2020). *ES pilietybės ataskaita*.
- Europos liberalų forumas. (2019). *Būti ar nebūti – ES pilietybė*.
- Kochenov, D. (2017). *ES pilietybė ir federalizmas: teisių vaidmuo*. Kembridžo universiteto leidykla.
- Shaw, J. (2018). *Pilietiškumo transformacija Europos Sąjungoje*. Kembridžo universiteto leidykla.

9.4 Dažnai užduodami klausimai (DUK)

1 klausimas: Ar visi ES piliečiai turi tas pačias teises, nepriklausomai nuo to, kur jie gyvena?
Taip, tačiau praktinis šių teisių įgyvendinimas gali skirtis priklausomai nuo nacionalinių procedūrų (pvz., registracijos balsuoti).

2 klausimas: Ar ES pilietiškumo ugdyme gali dalyvauti mokiniai, kurie nėra ES piliečiai?
Be abejo. ES pilietiškumo ugdymas skatina supratimą apie demokratiją, teises ir tapatybę – sąvokas, aktualias visiems besimokantiesiems.

3 klausimas: Kuo skiriasi ES pilietybė nuo nacionalinės pilietybės?
ES pilietybė papildo, bet nepakeičia nacionalinės pilietybės. Ji suteikia papildomų teisių, kurios taikomos visose ES valstybėse narėse.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

4 klausimas: Kaip mokytojai gali gauti naujausią informaciją apie su ES pilietybe susijusius išteklius?

ES akademija, Europos Komisijos svetainės, programa „eTwinning" ir nacionaliniai „Europe Direct" centrai reguliariai teikia atnaujinimus ir mokymus.

5 klausimas: Ar yra centrinė ES pilietiškumo mokymo mokyklose programa?

Ne, švietimas yra nacionalinė kompetencija, tačiau ES finansuojami projektai, tokie kaip „EuroCivic Lab", teikia suderintus išteklius ir gaires.

6 klausimas: Ar ES piliečiai, gyvendami kitoje valstybėje narėje, gali balsuoti nacionaliniuose rinkimuose?

Ne, jie gali balsuoti vietos ir Europos Parlamento rinkimuose savo gyvenamojoje šalyje, tačiau nacionalinės balsavimo teisės lieka susietos su jų pilietybės šalimi.

7 klausimas: Ar ES pilietybė taikoma vaikams ir jaunimui?

Taip, visi ES valstybių narių piliečiai, įskaitant nepilnamečius, yra ES piliečiai ir turi tas pačias teises, nors kai kurios (pavyzdžiui, balsavimo) taikomos tik nuo tam tikro amžiaus.

8 klausimas: Kas nutinka ES pilietybei, jei šalis išstoja iš ES?

Pilietybė yra susieta su valstybės narės pilietybe. Jei šalis išstoja iš ES, jos piliečiai paprastai praranda ES pilietybę, nebent būtų sudaryti nauji susitarimai.

9 klausimas: Kaip ES pilietybė susijusi su kasdieniu gyvenimu?

Tai formuoja tokias teises kaip darbas kitoje ES šalyje, galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis užsienyje, naudotis mobiliuoju telefonu užsienyje be papildomų mokesčių arba studijuoti pagal „Erasmus+" programą.

10 klausimas: Ar ne ES piliečiai kada nors gali pasinaudoti ES pilietybės teisėmis?

Ne tiesiogiai, bet kai kurios teisės, pavyzdžiui, vienodas požiūris mokyklose ar galimybė naudotis viešosiomis paslaugomis, yra įtvirtinamos per nacionalinius įstatymus ir ES antidiskriminacinius principus.

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Nuorodos

Gynybos veiksmai siekiant apsaugoti europiečius. (2025 m. kovo 28 d.). Gauta iš Europos Komisijos: https://commission.europa.eu/topics/defence/future-european-defence_en

Alemanno, A. (2024 m. birželio 4 d.). *Piliečių dalyvavimas ES demokratiniame gyvenime.* Gauta iš Elcano karališkojo instituto: https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/citizen-participation-in-the-eu-democratic-life/

Beaucillon , C. (2023 m. liepos 27 d.). Strateginė autonomija: nauja ES, kaip pasaulinio veikėjos, tapatybė. *European Papers* (ISSN 2499-8249 - doi : 10.15166/2499-8249/664), 417–428.

Butler, C. (2025 m. kovo 27 d.). *Europa turi susikurti naują vaidmenį pasaulio ekonomikoje*. Gauta iš Chatham House: https://www.chathamhouse.org/2025/03/europe-must-forge-new-role-global-economy?utm_source=chatgpt.com

Descamps, C. (2019). *Europos pilietybė praktikoje* (t. Būti ar nebūti). (C. Descamps, red.) ELF.

Descamps, C. (2019). *Sąjungos pilietybės teikiama Europos pridėtinė vertė* (t. Būti ar nebūti). (Red. C. Descamps) Europos liberalų forumas.

Europos požiūris į dirbtinį intelektą. (2025 m. balandžio 9 d.). Gauta iš Europos Komisijos: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence

Europos užsienio ir saugumo politika. (2025). Gauta iš Europos Sąjungos: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/foreign-and-security-policy_en

Europos Sąjungos pilietybė. (2013). Gauta iš Europa.EU: https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1042

Gamon, C. (2019). *ES pilietybės panaudojimas pasitelkiant* jas (t. Būti ar nebūti). (Red. C. Descamps) ELF.

Guszmann, G. (2009 m. birželis). *Aktyvaus pilietiškumo stiprinimas sprendžiant švietimo ir vietos valdžios klausimus.* Gauta iš „Aktyvios įtraukties skatinimas“: https://www.cedefop.europa.eu/files/2010_kss_bookletfinalcompiled.pdf

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Hoorens, S., Ghez, J., Guerin, B., Shatz, H., Kadl. (2013). *Pasaulinės visuomenės tendencijos iki 2030 m.: teminė analizė (RR-479-EC.* RAND Europe.

Lisabonos deklaracija: Švietimas įtraukčiai ir demokratinei pilietybei Europoje (2022 m.).

Maciejewski, M. ir Bux, U. (2024 m. gegužė). *Sąjungos piliečiai ir jų teisės.* Gauta iš faktų suvestinių apie Europos Sąjungą: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/145/the-citizens-of-the-union-and-their-rights

Trumpas aktyvaus Europos pilietiškumo vadovas. (nd). Gauta iš Europos demokratijos paso: https://www.eesc.europa.eu/eptac/en/quickguide-to-active-citizenship.html

Europos aplinkos būklė. (2025 m. balandžio 23 d.). Gauta iš Europos aplinkos agentūros: https://www.eea.europa.eu/en/topics/at-a-glance/state-of-europes-environment#:~:text=Climate%20change%20poses%20risks%20to,billion%20between%202021%20and%202023.

Strumia, F. (2019). *„Brexit" ir statiški piliečiai: užmiršta pilietybės praradimo pusė* (t. Būti ar nebūti). (Red. C. Descamps) EFL.

Demokratinės skaitmeninio pilietiškumo galios išlaisvinimas: Europos skaitmeninio pilietiškumo ugdymo metai 2025. (2025 m. sausio 2 d.). Gauta iš Europos Tarybos: https://www.coe.int/en/web/portal/-/unlocking-the-democratic-power-of-digital-citizenship-the-european-year-of-digital-citizenship-education-2025

Waele , H. (2010). ES pilietybė. Dar kartą apžvelgiant jos reikšmę, vietą ir potencialą. *Europos migracijos ir teisės žurnalas, 11* (3), 319–336.

Yeong, L. (2013 m. spalis). *ES pilietybė. Pilietybė ir tapatybė už nacionalinių sienų ribų.* Gauta iš https://aei.pitt.edu/47402/1/BB10-EU-citizenship-and-identity.pdf

The EuroCivic Lab project (2024-1-HU01-KA220-SCH-000251467) is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.